

La malheureuse affaire de Santa Perpetua ou Mollet. Noves aportacions a l'estudi de la Guerra del Francès al Baix Vallès

Ramon Renedo Yanguas*

A Coral, Ismael i Adrià, joves valents nascuts entre dos mons, en la confiança que ho faran millor que nosaltres.

En memòria dels que van patir tan terribles dies.

Resum: Afer desafortunat (*malheureuse affaire*) és el gràfic i succint comentari amb el qual el general Laurent de Gouvion Saint-Cyr va definir el combat de Mollet a les seves memòries, publicades el 1821, sobre la seva participació al front català durant la Guerra del Francès.¹ Aquesta frase resumeix el profund impacte que la derrota de les forces imperials va produir a l'exèrcit francès i contrasta vivament amb el poc coneixement que d'aquesta acció militar es té dins la historiografia local.

Amb un estudi minuciós de les fonts primàries disponibles podem,

però, situar aquest combat dins el context general de les estratègies militars desenvolupades a Catalunya per les forces bel·ligerants els dos primers anys de la guerra i provarem que lluny de ser una acció espontània o casual va resultar una conseqüència natural de la situació estratègica del front català. També oferirem una relació de l'ordre de batalla de les tropes imperials i realistes que hi van participar a dia 21 de gener de 1810, al temps que intentarem reconstruir el xoc entre els dos exèrcits. Aquestes noves aportacions tenen, a més de presentar al lector una narració d'aquells fets,

53

¹ Saint-Cyr, L. G. (1821). *Journal des opérations de l'armée de Catalogne en 1808 et 1809 sous le commandement de le Général Gouvion Saint Cyr* (1.ª ed.). Anselin et Pochard (Successeurs de Magimel) Libraires pour l'Art militaire. Pàg 309.

el propòsit de fixar els elements de veracitat de la tradició oral recollida per Vicenç Plantada a finals del segle XIX i també oferir noves eines per a l'estudi de la societat molletana durant aquell conflicte, tot asseylant noves línies d'investigació.

Paraules clau: 1810, Gaietà Ventalló, Guerra del Francès, Mollet del Vallès, Santa Perpètua de Mogoda, sometent.

La malheureuse affaire de Santa Perpetua ou Mollet. New contributions to the study of the Peninsular War in Baix Vallès

Abstract: Unfortunate Affair (Malheureuse affaire) is the graphic and succinct remark with which General Laurent de Gouvion Saint-Cyr defined Mollet's combat in his memoirs, published in 1821, about his participation on the Catalan front during the Peninsular War. This phrase encapsulates the profound impact that the defeat of the imperial forces had on the French army and

vividly contrasts the little local historical knowledge about this military action.

Through thorough study of the primary sources available, however, we can place this battle within the general context of the military strategies developed in Catalonia by the warring forces in the first two years of the war and prove that, far from being a spontaneous or coincidental action, it was a natural consequence of the strategic situation on the Catalan front. We will also provide a list of the order of battle of the Imperial and Royalist troops that participated on 21 January 1810, while attempting to reconstruct the clash between the two armies. In addition to presenting the reader with a narrative of those events, these new contributions aim to establish the elements of truthfulness of the oral tradition collected by Vicenç Plantada at the end of the 19th century and offer new tools for the study of Mollet society during the conflict, pointing out new lines of research.

Keywords: 1810, Gaietà Ventalló, Mollet del Vallès, Peninsular War, Santa Perpètua de Mogoda, sometent.

54

1. Introducció

L'estudi de la Guerra del Francès (1808-1814) a Catalunya té una arrelada tradició i ha aconseguit assolir un alt grau de coneixements i una bona llista d'obres de síntesi sobre el desenvolupament dels esdeveniments i les etapes polítiques i militars de l'ocupació francesa tot estudiant els aspectes econòmics, socials, religiosos i culturals derivats de la crisi de l'Antic Règim com de la mateixa guerra. El Vallès no és aliè a aquest interès dels historiadors i trobem nombroses i documentades obres sobre aquell temps.

Mollet del Vallès, però, ha quedat un mica al marge d'aquestes

investigacions malgrat ser un dels escenaris de la guerra, no només pel trànsit d'unes i altres forces, sinó d'un xoc armat entre els exèrcits imperial i realista. Així, la data del 21 de gener de 1810 ha quedat per a la historiografia local amb el nom de la batalla de Mollet, un episodi que va enfrontar els brigadiers Porta i Campoverde contra les forces del general Guillaume Philibert Duhesme.

Només cal treure l'apel·latiu batalla i substituir el mot pel de combat o acció (més curosos amb la terminologia militar) perquè sigui reduït, aparentment, el seu significat a una batussa menor, un fet

casual i potser anecdòtic i d'escassa importància. I malgrat això, aquesta és, com veurem, una percepció folklòrica, llegat de la narració posterior recollida per Vicenç Plantada i Fonolleda (Mollet del Vallès, 1839-1913) que, benintencionada però incompleta, ens ha impedit una visió correcta de la rellevància, aquesta sí, poderosa, que aquell combat va significar l'any 1810.

Just és reconèixer que aquesta acció no va tenir l'èpica mítica de la del Bruc o dels setges de Girona i Hostalric, ni les conseqüències de Valls. Tampoc van intervenir tantes forces com a la batalla de Llinars i Cardedeu. Amb la perspectiva d'una llarga guerra de sis anys, els successos es van atropellar un rere altre i de seguida se n'oblidaven uns per ser substituïts per fets més espectaculars i violents. Però un estudi contextualitzat, profund, acudint a les fonts originals de l'època, és capaç de proporcionar una visió més exacta dels fets, i una interpretació, crec, més complexa i suggestiva de la que ens oferia per ara la versió de Plantada.

Aquest assaig vol aportar nova documentació que avala una anàlisi diferent, és a dir, que l'anomenada "batalla de Mollet" va suposar un dels fets d'armes més importants del primer semestre de 1810 amb una significativa repercussió política i militar no només a Catalunya sinó a altres territoris de la corona espanyola i a França. I també, naturalment, per als molletans i les molletanes d'aquella època.

La progressiva digitalització de les fonts primàries representa un indiscutible avenç en la investigació històrica actual, que posa a l'abast

de tothom obres i documents essencials per a qualsevol investigador. Aquest assaig ha aprofitat amb llarguesa aquestes possibilitats. Com a fonts primàries hem utilitzat documents militars de l'època d'estudi i els immediatament precedents i vigents entre 1808 i 1814. Així hem consultat la cartografia disponible de la Cartoteca de Catalunya (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya); diversos informes militars sobre estats de força de tropes, en especial *Estados de la organización y fuerza de los ejércitos españoles beligerantes en la península, durante la guerra de España contra Bonaparte. Arreglados por la sección de historia militar en 1821 (1822) i Estado Militar de España, año de 1808 (1808)*. També hem tingut en compte, especialment, les anàlisis estratègiques publicades el 1809 i 1810 per militars espanyols professionals, que contenen una inestimable descripció de les informacions de què es disponia llavors sobre les estratègies desenvolupades pels generals napoleònics i les seves recomanacions d'actuació per anul·lar-los. Ens referim a *Historia de las operaciones del Ejército de Cataluña en la Primera Campaña en la guerra de Usurpación, ó sea, de la Independencia de España*, del general Francesc Xavier de Cabanes i d'Escofet, redactat el 1809; i l'opuscle *Reflexiones sobre el estado actual de la nación española*, signat amb nom de ploma El Patriota, el 23 de juny de 1810, a Cartagena.

També hem seguit els testimonis de l'època amb diferents protagonistes catalans, espanyols, francesos i italians, des de generals fins a pagesos i religiosos. Citarem aquí les memòries del mariscal Laurent de Gouvion Saint-Cyr (Saint-Cyr,

1821); del general Guillaume Philibert Duhesme (Duhesme et al., 1823; *Les Mémoires sur les campagnes de Catalogne du Corps d'Armée des Pyrénées-Orientales, commandé par le general Duhesme en 1808*; del coronel d'enginyers G. Laffaille (1826) que va intervenir al combat de Mollet i del general italià Gabriele Pepe, transcrits i publicades per Scotti Douglas (2009), on consigna la seva intervenció amb les tropes napolitanes de guarnició a Barcelona. També hem consultat les edicions anotades de diferents dietaris de catalans, entre les quals destaca, per la seva abundància de detalls, l'obra de Mn. Raimundo Ferrer (Ferrer, 1815-18).

56 Els diferents periòdics que van aparèixer a Manresa, València, Mallorca i altres ciutats també resulten una bona font d'informació, parcial però no per això menys útil, per conèixer de primera mà la guerra de propaganda pròpia d'una societat que s'apropa, potser per primer cop, a la confusió de la societat de la informació gràcies a la recent descoberta llibertat de premsa. El *Diari de Barcelona*, degà de la premsa catalana, va quedar sota control francès arran l'ocupació. Totes aquestes fonts les trobarà el lector citades al text i referenciades a la bibliografia.

Tenim mancances, és clar, en les fonts primàries, sobretot en les relacionades amb Mollet i Santa Perpètua. No tenim, per ara, un estudi publicat de mortalitat i naixements entre 1808 i 1814 extret dels arxius parroquials, si és que en queden. Tampoc no disposem, que sapiguem, de cap memòria local en forma de dietari o anotacions i cartes. És ben possible que entre les

caixes encara no estudiades d'un arxiu episcopal com el de Manresa es trobin referències escrites del rector parroquial o d'un petit propietari rural molletà, curós i observador, però de moment segueixen ignotes, si és que alguna vegada van ser escrites. Tenim, això sí, accés a la tradició oral molletana recollida per Vicenç Plantada, que dona notícia de la batalla en sí juntament amb altres elements de la participació de molletans durant la Guerra del Francès. Hem d'advertir que, malgrat els esforços de Plantada per recuperar aquesta tradició oral, aquesta és distorsionada. En efecte, i com veurem més endavant, omet dades significatives i adorna la narració amb trets llegendaris. Però un dels propòsits d'aquest assaig és poder fixar els elements verificables de la narració oral i ajudar a una interpretació més plausible de les activitats de Gaietà Ventalló i de Falguera com a membres, i no pas insignificants, del sometent molletà.

També hem estudiat diferents obres de síntesi de caràcter militar posteriors, especialment les anàlisis del general José Gómez de Arteche y Moro (Carabanchel Alto, Madrid, 1821 – Madrid, 1906), publicats, en catorze volums, entre 1868 i 1909. Tot i no ser un document d'època, resulta una notable anàlisi de tàctiques i estratègies militars del conflicte estudiat. Ens ha semblat raonable consultar-lo perquè no es tracta d'una obra destinada al públic general sinó una obra escrita per encàrrec del mateix exèrcit, destinada a la formació acadèmica dels seus oficials. Gómez de Arteche, militar i geògraf, va dedicar quaranta-un anys de la seva vida

a estudiar la Guerra del Francès i va tenir accés privilegiat a tota la documentació militar que es conservava als arxius. Una altra obra notable i minuciosa és la de l'historiador Antoni de Bofarull i Brocà (Bofarull, 1886-87). Aquesta sí que és una obra destinada a un públic generalista que, si bé no recordava per edat els fets narrats, sí que tenia molt present les guerres carlines, fet que ens aconsella una lectura curiosa i crítica amb el patriotisme amb què va ser escrita. Les marxes de columnes, i el front difús característic de la Guerra del Francès a Catalunya –i en especial al Vallès–, constituïen un antecedent de les guerres carlines, prou conegudes pels catalans.

2. Invasió

Són moltes les causes de la invasió francesa de 1808, però pel propòsit d'aquests assaig podem sintetitzar-les en les necessitats de la guerra napoleònica contra Anglaterra i l'oportunitat d'atacar el seu aliat, Portugal. És clar que Napoleó també volia obtenir, si no la col·laboració de la corona espanyola, al menys el seu control polític per assegurar la protecció de la frontera sud de França. Però l'emperador no és aliè al col·lapse de la monarquia espanyola pels intents de cop d'estat de Ferran VII contra el seu pare, Carles IV; la divisió entre faccions oposades de la noblesa: fernandins absolutistes, carlins reformistes, godoyistes, liberals radicals, etc. Napoleó atia les dissensions internes per crear i aprofitar el buit de poder que necessita per fer-se'n amb el control del moribund imperi espanyol. Segurament va arribar a la conclusió que les darreres

possessions borbòniques eren potencialment riques però pobrament gestionades, i obtenir-ne la corona constituïa una ocasió per augmentar la capacitat de recursos econòmics i comercials del seu imperi en benefici de la seva dinastia.

El mateix fet que Napoleó pogués imposar tan fàcilment la presència de tropes a les principals ciutats peninsulars, amb la col·laboració entusiasta del rei Carles IV i el seu fill i la resignació del seu primer ministre, Manuel Godoy, era bona prova de la feblesa institucional, política i militar dels Borbons.

La reacció contra aquesta invasió no vindrà, per tant, d'una aristocràcia dubitativa com dels elements de la baixa burgesia, incipientment liberal, i les classes treballadores a través del moviment juntista i de revoltes de caràcter insurreccional com la del motí del Femeret a Lleida (Moliner, 1984, 2007). En absència d'un rei al qual suposaven segrestat per l'emperador, es recuperava una institució medieval, la Junta, a cadascun dels regnes de la corona espanyola i les principals ciutats i viles. Però, i aquí apareixerà un dels elements modernitzadors de la societat, les diferents juntes conjugaran amb el tradicionalisme –i no sense controvèrsia i dificultats– un element revolucionari en crear uns poders locals no pas centralitzats sinó autònoms, amb una forta presència burgesa de tipus liberal. Més endavant, amb els fracassos militars de les juntes, el juntisme passarà a una fase de recentralització on, en part, l'aristocràcia de l'Antic Règim obtindrà una part del control polític quan la Junta Central s'autodissol i es crea el Consell de la Regència, que exercirà

el poder en nom de Ferran VII i donà pas a les Corts Constituents de Cadis.

2.1. Mollet a les primeres etapes de la invasió francesa

Al manuscrit d'Oleguer Taverner i Ardena, comte de Darnius,² datat al primer terç del segle XVIII, se'ns ofereix aquesta descripció:

Gallecs es lugar. Las Jurisdicciones son del Rey, tiene ochenta y cinco casas parte juntas, y parte separadas, con cuatro cientos setenta y seis habitantes, su situación es llana, y junto con Mollet y Parets: linda por la parte de levante con Palou, Montmeló y Martorellas, y con este mediando el Rio Besòs, a Mediodía con S. Fost, Santa Perpetua de Moguda, a poniente con Palau Solitá y Plegamans, y a tramuntana con Palaudarias i Llíssá de Vall (...) Mollet es lugar, sus casas, habitantes, jurisdicciones, situación, y linderos, está comprendido en Gallecs.³

Tot i que molt anterior a 1808, ens permet fer-nos una idea de les petites dimensions de la població durant el segle precedent. Un lloc (*lugar*), segons la definició de l'època, era una entitat administrativa menor, més petita que una vila però major que una aldea. Mollet, amb els llocs germans de Gallecs i

Parets, era una entitat menor però que tenia una característica que es convertiria en important amb el decurs del temps: per les seves terres de cultiu hi passava el Camí Ral,⁴ la carretera que unia Barcelona amb Girona i Figueres i, en última instància, amb la Catalunya del Nord i França. També era cruïlla entre la serralada de Marina i el Vallès, i el camí que encara l'uneix amb Gallecs es perllongava fins a Vic per Collsuspina. Malgrat aquesta privilegiada situació, Mollet no era considerat un punt estratègic per al desplegament de l'exercit borbònic. En efecte, a l'estudi realitzat per Àvila (2011) sobre el sistema defensiu espanyol a Catalunya el 1808, no apareix Mollet i ni tan sols Granollers, tot i les seves muralles. Però els francesos, amb un concepte militar més modern basat en la mobilitat i la velocitat de les seves columnes, sí que consideraven Mollet un punt important.

Així, al mapa d'Alexandre de Laborde de 1809,⁵ apareix clarament assenyalada la població i la distància en llegües franceses i espanyoles, un sistema que permetia mesurar les distàncies per hores de marxa. També als mapes utilitzats pel mariscal Saint-Cyr o els de les tropes

² Oleguer Taverner i Ardena, comte de Darnius (1667?-1727), era membre d'una família catalana que va abraçar la causa borbònica. Era militar i va participar a la Guerra de Successió amb el grau de coronel. Va ser autor de diversos mapes de Catalunya.

³ Manuscrit del Corregiment de Mataró. Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC), Cartoteca de Catalunya, RM. 250110.

⁴ Existia també una variant d'aquest camí, que passava per la llera del Besòs, i evitava el bosc de la Pineda Fosca, i que s'unia al camí principal passat el nucli de població, a l'alçada de l'actual barri de la Casilla.

⁵ Route de Perpignan à Barcelone. ICGC, Cartoteca de Catalunya, RM. 250110.

italianes al servei de Napoleó, Mollet⁶ apareix clarament identificat com un punt clau de pas per a les unitats imperials.

Figura 1. Mapa de la ruta imperial francesa cap a Barcelona. Font: Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC), RM 268905.

Però a banda d'aquestes consideracions geogràfiques, podem afirmar que Mollet, com la resta de poblacions de l'entorn, era un dels centres de producció alimentària cerealística i hortolana destinats a abastar les necessitats de la població de la capital. Igual que la resta del Vallès, la majoria de les terres productives pertanyien, des de feia segles, a diferents ordes religiosos, com han documentat Jaume Vilaginés als seus estudis sobre els orígens de Mollet, Pérez (2014) i Dantí (2000), com el monestir del caputxins de Sant Cugat i, principalment, la cartoixa de Montalegre, que era propietària de grans extensions a la serralada de Marina, Mollet i Santa Perpètua, entre altres indrets. La resta de les terres es distribuïen entre mitjans i petits propietaris, que alternaven cultius de secà amb els propis de l'horta. Alguns d'ells eren forans, com el cas de Marià Picó i Guàrdia, hereu d'una rica família de Barcelona amb importants propietats a Mollet.⁷

Per tant, l'estructura social de l'època era similar a la de la resta de la Catalunya rural, on s'anava conformant una estructura de burgesia terratinent, una burgesia artesanal i de professionals diversos, pagesos i jornalers. L'existència de propietaris rurals és indiciària també de l'existència d'un nou grup social

⁶ Mollet, però, era un lloc ja conegut pels militars francesos des del segle XVII. En efecte, en el decurs de la Guerra dels Segadors, Mollet va ser el lloc de reunió de les tropes catalanes i franceses sota el comandament de Le Mothe, abans de començar les operacions militars contra les tropes espanyoles. I també va ser escenari d'una batalla decisiva, el 28 de març de 1642, que va tenir lloc entre Mollet i Montmeló i va acabar amb derrota espanyola. Però aquesta és una altra història.

⁷ Marià Picó i Guàrdia apareix en molta documentació atorgant establiments diversos a pagesos, batxillers de medicina, comerciants i artesans molletans a la darrereria del segle XVIII, segons consta a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

a Mollet, els criats, vinculats al servei domèstic dels masos abans que a les tasques agrícoles. Així, tenim l'exemple de la jove Maria Josefa Pujol, de 26 anys d'edat, filla del fuster Ramon Pujol, que a un anunci publicat al *Diario de Barcelona*, l'any 1801, s'oferia com a dida.⁸

Mollet era, doncs, una zona productiva vallesana més i no exempta de bellesa, en opinió del general napolità Gabriele Pepe que, en arribar a Barcelona com a capità al servei de Napoleó, escriu:

Allà on torno els ulls, m'ofereix la major perspectiva vaga i pintoresca. O apunto cap al nord i descobreixo el plaer fèrtil de la plana de Granollers coronada per les blaves muntanyes del Congost, revestida de moltes rieres, embellida amb mil plantacions en mil horts, disseminats de masies i pobles de Sant Cugat, Sabadell, Santa Perpètua, Ripollet, Mollet i Moncada⁹ (Scotti Douglas, 2009, p. 357).

Aquest idíl·lic paisatge, que el general napolità descriu amb tan belles paraules, a l'estil dels autors italians renaixentistes, no amagava la realitat d'un cert esgotament econòmic general, per l'estancament de les reformes econòmiques liberals que trobaren en Ferran VII, aristòcrates i eclesiàstics, una forta oposició; crisi que la campanya napoleònica a Ca-

Figura 2. Gabrielle Pepe, el general napolità responsable del saqueig i incendi de Mollet. Font: gravat anònim, Wikimedia Commons.

talunya va agreujar, sobretot al camp català, i que va provocar un període de misèria generalitzada des de l'esclat de les hostilitats i que es perllongaria fins la segona dècada del segle.

El primer contacte dels molletans amb les tropes napoleòniques va ser el pas dels soldats del Cos d'Observació del Pirineus Orientals, sota les ordres del general Duhesme,¹⁰ el 13 de febrer de 1808. Aquesta arribada, suposadament pacífica, d'un exèrcit aliât podia suscitar al-

⁸ *Diario de Barcelona*, número 293, de 20 d'octubre de 1801, p. 1176. Aquest anunci pot ser considerat com la primera menció escrita de Mollet a la premsa catalana.

⁹ Totes les traduccions de l'italià i el francès són a càrrec de l'autor de l'article.

¹⁰ Guillaume Philibert Duhesme (Bourgneuf, 1766 – Genappe, 1815), militar que va tenir una activa participació a les guerres de defensa de la República francesa on va ascendir fins al grau de general el 1793. El 1808 era el cap de l'Exèrcit d'Observació dels Pirineus Orientals i com a tal va participar en la invasió de Catalunya. Des de llavors fins a la derrota a Mollet va ser el cap militar de Barcelona.

guna classe de recel, tot el record de la Guerra Gran o Guerra de la Convenció, de tan sols uns anys enrere.¹¹ Aviat, el que podia haver estat una oportunitat de negoci pels ingressos d'uns soldats que anaven de pas cap a Portugal –l'excusa oficial de Napoleó sostinguda per les autoritats espanyoles– es va convertir en una càrrega per a la pagesia molletana. La guarnició de Duhesme a Barcelona tenia ordres de proveir-se sobre el terreny requisant el necessari, de bon grat o per la força.

Aquest estat de coses, que podrien clarament recordar la pesada càrrega suportada pels molletans al segle XVII pel manteniment abusiu de les tropes castellanes, va canviar dràsticament amb la tardor de 1808 quan Napoleó pren el poder a la península. La resistència més o menys organitzada, més o menys efectiva, de l'exèrcit realista i els voluntaris catalans havia creat una situació complicada per a les forces imperials a Barcelona. Duhesme no dominava l'àrea, car diferents i precàries unitats militars havien creat l'exèrcit de

la línia del Llobregat, amb el general mallorquí Vives,¹² comte de Caldaquès, al front, que pressionava i disputava als francesos el control de les àrees properes a la capital; en l'entretant, el general Francisco Milans del Bosch¹³ intentava crear un exèrcit de la línia del Besòs a partir d'unitats de miquelets i les companyies de reserva del Vallès organitzades per la Junta de Granollers, una força no regular ni permanent a mig camí entre el sometent i els miquelets.¹⁴ Aquesta divisió d'infanteria lleugera efectuava la *guerre petite*, la guerrilla, amb atacs contra els combois de subministrament enviats des de França i atacs contra solitàries i desprevingudes unitats franceses. Les accions combinades d'ambdós cossos d'exèrcit van produir un efectiu setge de Barcelona que va durar prop de sis mesos. La situació de Duhesme era precària, logística, militarment i políticament, i va decidir efectuar atacs de represàlia al Maresme i al Vallès.

Amb l'excusa d'una sortida d'aprovisionament, l'11 d'octubre de 1802 va enviar una forta colum-

¹¹ Guerra Gran, de la Convenció o del Pirineus, entre 1793 i 1795 llançada pels Borbons espanyols per intentar derrotar la incipient República francesa que va acabar amb derrota monàrquica. Existeixen també documents que acrediten el pas per Mollet i Parets de tropes borbòniques, que sortien de Barcelona cap als Pirineus i feien farratge o aiguada en aquestes poblacions.

¹² Joan Miquel de Vives i Feliu (Girona, segle XVIII – Ciudad Rodrigo, 1809), militar, comte de Caldaquès. Va participar a la Guerra de la Convenció al front dels miquelets. Posteriorment va ser capità general de Mallorca i, el 1808, la Junta de Catalunya li va confiar el comandament de l'exèrcit. Amb el seu tarannà imaginatiu, estratègic i tàctic –va aconseguir aïllar completament les forces de Duhesme a Barcelona– però no va poder resistir la potència del 7è Exèrcit de Saint-Cyr i va ser completament derrotat a la batalla de Linars i Cardedeu.

¹³ Francesc Milans del Bosch i Arquer (Sant Vicenç de Montalt, 1769-1834), militar català procedent d'una família burgesa del Maresme, va destacar a la Guerra de la Convenció. Liberal convençut, va ser cap dels miquelets catalans. En acabar la Guerra del Francès va oposar-se a Ferran VII i va patir l'exili, del qual tornaria durant el Trienni Liberal. Després de la victòria absolutista va marxar novament a l'exili.

¹⁴ Com a comandant dels miquelets de Granollers constava Francesc Barceló, el 2 d'agost de 1808; Posteriorment, aquesta unitat rep el nom de Terç de Granollers el 1809, i el seu comandant és Josep Mariano Belloch de Maris.

na en direcció a Granollers, dirigida pel seu ajudant major, Devaux. Després de fer una ràtzia a les proximitats de Mataró, va passar per Mollet i va atacar amb cavalleria entre aquesta població i Montmeló una unitat de miquelets i va perseguir els fugitius fins a Granollers. Una altra columna, sota les ordres del general Millosewitz, es va situar a Mollet el mateix dia. Aquesta segona columna, formada pel 1r Regiment napolità d'Infanteria de línia, on servia el llavors capità Gabriele Pepe, es va situar, probablement, a l'hostal de Can Prat Vell. A banda de la repressió contra miquelets i sometents, el príncep napolità que tan dolçament havia descrit aquells paratges va ordenar a les seves tropes el pillatge i l'incendi de Mollet i Montmeló. Pepe no ho esmenta a les seves memòries, i deixa la responsabilitat del saqueig a Granollers pels francesos, obviant els actes de les seves pròpies tropes:

El terror que un esdeveniment tan inesperat es va estendre a l'ànima de l'enemic i de Milans, que el manava, va determinar el general Duhesme de perseguir els fugitius, els quals van ser conduïts amb l'espasa als ronyons fins Granollers, on va arribar Devaux amb dos batallons francesos, i en aquesta ciutat es van trobar moltes botigues d'aliments i municions, que van ser evacuats en part a Barcelona, la resta saquejats i cremats.

En aquest temps la nostra brigada descansava el dia 11 a Sant Andreu, i el dia 12 vam arribar a Ripollet,¹⁵ més enllà del congost de Moncada, per formar una segona línia a aquella que maniobrava a Granollers i seguir-la en cas de necessitat. El matí del dia 13, Devaux va tornar, es va quedar en posició al mateix Ripollet, i vam rebre l'ordre de dur tota la brigada per fer un reconeixement per Sant Cugat (Scotti Douglas, 2009, p. 374).

Amb tota probabilitat, aquell 12 d'octubre els napolitans varen incendiar el mas Umbert, a Mollet (actualment conegut com La Mari-neta) i, la capella del Sant Crist de la Grua, a Montmeló.¹⁶ Mn. Ferrer recull còpia de la carta enviada per Bernard d'Escayolà, batlle de Caldes de Montbui, al comte de Caldaquès, el general Vives:

Las quemas de los desgraciados pueblos de Montmaló, de Mollet, del inmenso pajaro de Monte-Alegre y de parte de la Villa de Granollers, que no pudo garantizar mi pronto aviso, lo persuaden así; bien que la entera sublevación de esta Villa, provino seguramente de mi atrevida resolución de mandar el toque de Someten, que se comunicó en un instante a todo el Vallés, les llenó de terror, [i] salvó los restantes pueblos (Ferrer, 1815-18, vol. 2, p. 452).

Vives, assabentat d'aquella ràtzia i disposant de pocs homes, va deci-

¹⁵ Clarament, el noble italià confón, per la similitud, els noms de Ripollet i Mollet tot i que és evident que es tracta d'aquesta darrera població, tal i com descriuen altres fonts com el *Diari de Barcelona*.

¹⁶ Segons Plantada, la capella del Sant Crist de la Grua va ser incendiada pels francesos l'any 1808 però el cronista omet, o no coneix, la dada exacta.

dir esperar la tornada de l'expedició imperial a Montcada per tal de tan-car el pas del comboi de rapinya cap a Barcelona. Però Devaux, després de cremar Granollers, matar miquelets, requisar els documents de la Junta del Vallès i totes les provisions que va poder rapinyar, va reunir-se a Mollet amb Millosewitz, que va assumir el comandament de les dues unitats i es va dirigir per Santa Perpètua i Ripollet cap a Sant Cugat per evitar el coll d'ampolla de Montcada. Les forces realistes i imperials es van enfrontar els dies 13 i 14 en aquella població, amb un resultat incert. El *Diari de Barcelona*, del 17 d'octubre de 1808, afirma que: "En esta expedición de tres días, hemos tomado ú muerto al enemigo más de 1.800 hombres, y dispersado enteramente su división de Besòs. Seis piezas de cañón, muchos almacenes, y una cantidad inmensa de municiones han caído en nuestras manos" (p. 1251).

El lector farà bé de recordar aquesta disposició de les tropes de Duhesme: una avançada a Granollers i una segona línia a Mollet, perquè serà determinant pels esdeveniments ulteriors, com bé va entendre el general O'Donnell. Pensem que el perquè d'aquesta peculiar tàctica té origen en les ordres operatives que Napoleó va donar a les tropes imperials a la península i que quedaven explícites en la correspondència de l'emperador:

Terror i no control: no es deixen guarnicions a les poblacions con-

querides a menys que es trobin a la distància d'un rescat ràpid, és a dir, dos o tres llegües (entre 8 i 12 quilòmetres) des de la capital. Els pobles més enllà d'aquesta zona seran presos i saquejats, alguns completament cremats per que no puguin donar suport a qualsevol grup d'insurgents.¹⁷

El doble objectiu de requisa i terror s'havia d'aconseguir a qualsevol preu, que havia de pagar la població civil. Aquesta serà una tàctica repetida de forma indiscriminada durant la guerra. Així, per exemple, el coronel Aussenac, cap del 7è Regiment d'Infanteria de Línia italià,¹⁸ en una carta enviada a Duhesme, l'1 d'octubre de 1809, explica que per acabar amb la resistència dels paisanos de les poblacions vallesanes que volien impedir el saqueig els va metrallar amb els canons, segons va publicar el *Diari de Barcelona*.¹⁹ No deixa de ser sorprenent que la memòria oral de Mollet no hagués guardat record d'aquell atac que, segurament, va provocar morts, o almenys ferits, entre els seus habitants. Tampoc no tenim notícia de violències sexuals comeses per les tropes napolitanes, tot i que és molt probable que es produïssin a les poblacions esmentades, malauradament. Aquesta violència contra les dones es va produir durant tota la Guerra del Francès arreu de Catalunya, com han estudiat Moliner (2004) i Lafon (2006), i ja va ser exposada per un autor anònim que va descriure la caiguda de Tarrago-

¹⁷ Carta de Napoleó a Berthier (Baiona, 1 de juliol de 1808). Correspondència General VIII, 820-821, registre 18454. Citat per Abbiati (2016).

¹⁸ Coronel del 7è Regiment d'Infanteria italià des del 24 de setembre de 1802.

¹⁹ *Diario de Barcelona*, 4 d'octubre de 1809, p. 277.

na. Tanmateix, a la veïna Sabadell es van produir violacions, consignades pels cronistes de l'època dins la propaganda antifrancesa.²⁰ Pérez (2005) recull la tradició oral santfostenca on, a més d'incendis provocats pels imperials, hi ha indicis d'abusos sexuals contra les dones de la població veïna.²¹ Malgrat tot, la por, però també la vergonya, evitava que es parlés d'aquests fets i molt menys que es poguessin denunciar (davant qui?) o consignar pels observadors locals. En tot cas, la tradició oral molletana no esmenta en cap moment les dones, ni la seva situació ni les seves vivències durant aquella espantosa època.

El setge de Barcelona i la precària gestió política i militar de Duhesme, que havia fracassat al Bruc i al primer setge de Girona, van impulsar l'encàrrec de Napoleó al mariscal Saint-Cyr d'acudir en ajuda del primer al front d'un nombrós exèrcit de més de 14.000 homes. Saint-Cyr va entrar a Catalunya²² i, en comptes de dirigir-se ràpidament a Barcelona, va optar per assegurar primer la conquesta de les places fortes de Figueres i Roses, per consolidar la seva rereguarda. Després es va presentar, el 16 de desembre de 1808, a les portes de Cardedeu²³ on va derrotar

completament les forces espanyoles que el van sortir al pas. Després de la batalla, va avançar resoltament, des de Llinars cap a Mollet, on va organitzar la seva caserna general des d'on dirigirà l'aproximació final a Barcelona. Saint-Cyr informa que la divisió del general Pino (integrada per regiments italians) acampa aquella mateixa tarda a Ripollet i avisa Duhesme de l'arribada de l'exèrcit de socors; el general Souham ho fa a Caldes de Montbui (Saint-Cyr, 1821).

El fet d'establir la caserna general del 7è exèrcit a Mollet no ens sembla casual. Segurament ja formava part del pla operatiu del mariscal Saint-Cyr des d'un primer moment pels avantatges geogràfics que hem explicat anteriorment. Només és a quatre hores i mitja de les muralles barcelonines i en menys temps podia establir contacte amb Souham i Pino a Caldes i Ripollet, respectivament. Amb el mariscal arribaren les tropes del 1r Regiment d'Infanteria de Línia de Nassau i altres tropes alemanyes.

Un cop més, la memòria oral té un buit sobre aquesta ocupació temporal, que segurament no va ser pacífica a cap dels indrets. Les forces de Saint-Cyr venien esgota-

²⁰ Carta de la Junta del Vallès, del 6 d'abril de 1809, referida al saqueig de Sabadell del 29 de març (Ferrer, 1815-18, vol. II, p. 222).

²¹ A Sant Fost, Santa Maria de Martorelles i Montmeló es van documentar també incendis d'esglésies provocats per les tropes ocupants. La tradició oral molletana no indica, però, que els actes sacrílegs afectessin el temple molletà.

²² L'entrada de Saint-Cyr a Catalunya va ser paral·lela a l'entrada del mateix Napoleó pel País Basc, al front d'un altre poderós cos d'exèrcit. L'ofensiva dirigida per l'emperador va destruir pràcticament els exèrcits borbònics del Centre i l'Esquerra, va provocar una enorme crisi política de la Junta Central i la retirada massiva cap a Andalusia.

²³ Va deixar a les seves esquenes les places fortes de Vic i Hostalric encara en mans realistes, ja que va considerar que sense l'ajuda exterior aquestes escasses, però fortificades forces, no tenien cap oportunitat d'atacar-ne la rereguarda.

Figura 3. Mariscal Laurent de Gouvion Saint-Cyr, cap del 7è Exèrcit que va establir la seva caserna general a Mollet després de la victòria a Llinars i Cardedeu sobre les tropes del general Vives. Font: oli sobre tela d'Horace Vernet (1821), Wikimedia Commons.

des pel combat, i també mancades d'aliment. Hom és permès d'imaginar que Mollet va ser sotmès a un altre saqueig si és que quedava alguna cosa del que es va produir tres mesos abans. També és possible que, davant l'arribada d'un gran nombre de tropes, la població hagués decidit passar la nit als boscos o a l'altra banda del riu en amagatalls per evitar noves violències. Aquesta no seria la darrera ocasió en què els molletans van haver de convertir-se en refugiats, si més no per unes hores, mentre les tropes imperials ocupaven la població.

L'arribada del 7è cos francès va alterar, per un temps, la situació

militar del front català, en benefici imperial. La desfeta de Cardedeu va foragitar les tropes realistes de les seves posicions a l'eix Llobregat-Besòs, fet que va proporcionar un cert alleujament a Duhesme. Vives va haver de fugir per mar de Mataró a Tarragona; Reding, per terra, es va dirigir cap a Valls, on acabaria novament derrotat per Saint-Cyr; els miquelets de Milans del Bosch van haver de retrocedir per reorganitzar-se i els sometents debades van intentar constituir una defensa local contra tropes molt nombroses i experimentades.

L'estat de coses a les acaballes de 1808 era el d'un front absolutament desdibuixat: els francesos a Catalunya dominaven difícilment alguns bocins de territori al voltant del Camí Ral en la seva extensió, amb Barcelona com a punt principal i les columnes bel·ligerants es movien en una terra de ningú, com el Vallès, sense gaires posicions fixes. Els francesos havien de fer passar per territori hostil els combois d'avituallament procedents de França, perquè la ruta marítima estava amenaçada per l'activitat de l'armada anglesa davant les costes catalanes, que, a més, donaven suport a les guarnicions realistes al Maresme; o bé havien d'efectuar requisas a les zones properes enfrontant-se a la població civil i les activitats del sometent. Aquesta vulnerabilitat serà una constant per a les tropes franceses a Catalunya durant els sis anys d'ocupació. L'exèrcit realista presentava també moltes febleses: penúria de municions, aliments, homes i recursos. També una gran manca de professionalitat, ja que les forces més veteranes

i els oficials més competents eren, en virtut de pactes acceptats per Carles IV, fora de la península.

El mesos d'octubre i desembre van ser el preludi, a tot el Vallès, de les penalitats que s'afegiren a la guerra o a conseqüència d'aquesta, com les epidèmies de tifus (Montaña, 1988), escampades per les tropes; les escasses collites i la caiguda de l'activitat productiva a les zones de conflicte, agreujades per les exaccions i els impostos necessaris per al manteniment de les distintes unitats militars d'un i altre bàndol; si no pels pillatges de les tropes imperials, com hem vist, i que seran una constant fins al 1814. També, a algunes zones de Catalunya, el fenomen del banditatge es va incrementar, malgrat els intents de la Junta de Catalunya de mantenir l'ordre públic a les zones sota el seu control.

66

2.2. 1809: guerrilla i epidèmies

Amb el desplaçament del front cap a Tarragona i Lleida, juntament amb la precària situació de l'exercit realista a tota la península, l'any 1809 es caracteritza al Vallès pel pas de reforços i accions a l'entorn de Vic i Hostalric. A Mollet es van produir accions "d'avituallament" i requisa de carros pels combois francesos i accions de contrainsurgència. En efecte, els grups del sometent van organitzar accions de sabotatge de comunicacions, van atacar els correus francesos per interceptar cartes i ordres, van cremar magatzems per evitar que els imperials els confisquessin, etc. També hi havia un sistema de recompenses pecuniàries per les informacions obtingudes així.

Segons Mn. Ferrer (2015-18), va ser el coronel Ludwick Wimpffen, cap del regiment suís del mateix nom, qui va crear des de Terrassa tot un sistema de senyals òptics per informar dels moviments de les tropes imperials a l'àrea del Vallès i el Baix Llobregat. Aquests senyals, degudament codificats, transmetien amb rapidesa informacions sobre la sortida, composició i itineraris de tropes de Barcelona. Vicenç Plantada es refereix a aquest sistema quan explica la història del turó de la Bandera,²⁴ a Sant Fost. Els sometents eren els encarregats de mantenir aquest sistema de telègraf òptic, amb la doble funció d'informar a la caserna general de Manresa i organitzar la defensa passiva local. A Mollet, tant Ventalló com Falguera formaren part d'aquest dispositiu d'intel·ligència que tant transmetia informació entre els realistes com interceptava les comunicacions de Duhesme. Les accions de Falguera, per exemple, semblaven dedicades a alentir tot el possible l'avanç de les petites unitats franceses en ruta, mitjançant emboscades (Vilaginés, 1996). Falguera i Ventalló eren veïns i companys d'armes i integrants destacats del sometent local. I tots dos, com veiem, eren uns agents professionals d'intel·ligència. El fet que Ventalló pogués convèncer amb certa facilitat soldats regulars o miquelets per fer una captura de soldats francesos a la Casilla (Vilaginés, 1996) indica que o bé era conegut per l'oficialitat d'aquestes unitats o que posseïa credencials que l'identificaven davant els soldats realistes com un

²⁴ El turó de la Bandera se situa a prop de Cabanyes, al municipi de Sant Fost de Campsentelles.

agent actiu amb el qual calia col·laborar.

Aquestes eren activitats certament perilloses. Per exemple, tenim notícia de les condemnes a mort de Pasqual Company, carreter de Montcada el 1812,²⁵ o la condemna a presó de la guerrillera de Caldes de Montbui, Rosa Carbó, l'abril de 1813,²⁶ o els intents de captura de Francesc Alsina, entre d'altres al llarg d'aquells anys. En moltes ocasions, després d'un judici sumaríssim a Barcelona, els capturats eren executats a trets o amb garrot davant de la població com a forma de dissuadir qualsevol tipus de resistència. Una altra forma d'aterrir la població civil eren les ràtzies, com la que el 27 de febrer de 1813 patiren Caldes de Montbui i Sant Feliu de Codines, on els francesos van capturar un gran nombre de civils i els va conduir a Barcelona com a ostatges.

Pérez (2005) parla d'una batussa entre imperials i el sometent a mitjans de març de 1808, entre la Conreria i Santa Maria de Martorelles, amb un resultat de quinze guerrillers morts, entre ells guerrillers de Martorelles, Mollet²⁷ i la Garriga. Al Fons Suñé, de l'Arxiu Històric de Mollet del Vallès (AHMVA), es conserva una nota manuscrita de l'autor que informa que amb data 18 de setembre de 1809 apareixia

aquesta inscripció a l'arxiu parroquial de Martorelles: "Bartomeu Galí, de Mollet, mort a la font del Ca, pels enemichs". En Bartomeu és l'únic molletà mort a la Guerra del Francès plenament identificat.

El dia 16 d'abril de 1809, s'informa que:

El General St. Cyr regresó a Barcelona con 300 hombres por no haber podido penetrar por Castell-Bisbal. Esta tropa se dirigió después a reforzar a sus compañeros del Vallés con las demás que tenía el enemigo en el llano de aquella capital. Del lugar de Mollet en el Vallés escriben que es mucho el destrozo que nuestros somatenes han hecho en los gabachos, a quienes han tomado 2 cañones violentos,²⁸ y mucho equipaje (*Suplemento a la Gazeta del Gobierno*, 24 d'abril de 1809, p. 397).

Tenim notícia, també, a través del *Diario de Cervera*, del 4 de maig de 1809, que el dia 26 d'abril una columna de tres-cents soldats va sortir de Barcelona per atacar Tiana i el dia següent una altra columna de quatre-cents soldats i cent de cavalleria enviats per Duhesme va intentar atacar Mollet. Segons els realistes, els atacants van haver de retirar-se de tots dos indrets degut a la forta oposició dels sometents i miquelets presents

²⁵ Segons Mn. Ferrer (1815-18), Pasqual Company va ser acusat formalment de ser un "bandoler" per "asalto armado y posesión de armas de fuego". Va ser condemnat a la forca el 16 de juny de 1812.

²⁶ *Diario de Barcelona* del 29 d'abril de 1813.

²⁷ Arxiu Històric de Mollet del Vallès (AHMVA), Fons Suñé, caixa 15117, manuscrit D-1.54.128.

²⁸ Cañón violento (traducció errònia al castellà del francès *canon volant*), fa referència a una peça d'artilleria de petit calibre muntada sobre una curenya rígida i pesant que evitava el retrocés en ser disparada. Acompanyava els batallons per proporcionar protecció directa en accions defensives. Tenia una alta cadència de foc i era remolcada per cavalls o mules.

a les poblacions. Una operació semblant es va produir el 14 de juny del mateix any. El capità ajudant major Delivani,²⁹ al front d'una columna de tres-cents soldats es va dirigir cap a Mollet, va creuar el Besòs i es va dirigir cap a Tiana, Alella i el Masnou per la Conreria, on confluiria amb una altra columna imperial que marxava contra les mateixes poblacions (*Diario de Barcelona*, 18 de juny de 1809).

68

Si bé hi va haver una menor activitat bèl·lica per l'absència de grans operacions o batalles campals a la zona del Vallès durant el 1809 això no significa un període de tranquil·litat per a la població civil. En efecte, l'activitat de la guerrilla, la brutalitat dels ocupants, els saquejos i els impostos per mantenir les forces militars van generar misèria, i l'agricultura, tot i que excedentària, va patir un retrocés manifest. En primer lloc, per la manca de mà d'obra degut al reclutament en forces regulars o irregulars de pagesos i jornalers, la desaparició probable de les reserves de llavors i l'aparició d'epidèmies, febre tifoide i verola principalment, com la descrita per Montaña (1988) a Sant Feliu de Codines, i que va representar un increment calamitosos de la mortaldat, que va afectar, sobretot, la població infantil. En opinió de Ferrer (2021), la crisi de mortalitat de 1809 a 1810 va ser l'episodi més greu de mortalitat catastròfica a Catalunya, equivalent o superior al

de la pesta bubònica de 1655. Diversos autors explicarien aquestes epidèmies per la transmissió de les malalties per part dels soldats i les males collites d'aquells anys. Efectes concatenats de la guerra. El pagès de Masquefa, Josep Bonastre de Santa Magdalena, deixava constància de les dificultats al seu dietari:

Los anys de 1810 i de 1811 han estat molt més dolents per la causa de la gran misèria i haver d'anar tot lo floret de la gent a las armes que no havem pogut treballar la mitat de las terres i no havem collit quasi res de fruits. Ara, los pocs fruits que s'han collit molt cars. Lo blat ha arribat a dotze duros la quartera. Lo vi a 15 i 18 lliures la càrrega. Lo moltó³⁰ a tres pessetes la carnissera. Los jornalers treballaven quasi per la vida perquè n'hi havia pocs i encara no trobaven feina per que la gent no tenien per fer treballar. Ara, que tot s'ho robaven la un a l'altra per menjar (Soler, 2004, p. 122).

A partir de diferents fonts³¹ hem pogut obtenir aquesta sèrie de dades demogràfiques sobre la demografia molletana, parcials però il·lustratives: l'any 1717, hi havia 262 habitants aproximadament; el 1787, 422 habitants; el 1819, 603 habitants; el 1835, 741 habitants; el 1857, 1.276 habitants i per 1877, 1.706 habitants. La sèrie és molt ir-

²⁹ Delivani havia estat anomenat tinent del 20è Regiment d'Infanteria de Línia, el 15 de juliol de 1793. Posteriorment, Duhesme el seleccionaria com el seu ajudant de camp.

³⁰ Mascle de l'ovella castrat.

³¹ Dades extretes de Darnius, op. cit. (1727), Circular del Gobierno Político Superior de Cataluña, Sección del Gobierno Político, sobre demarcacions dels límits provincials de 23 de març de 1822, de Juan Munárriz; *Prontuario manual de la Provincia de Barcelona*, de Rafael Mirada i Cesat (ca. 1835) i Ajuntament de Mollet per la resta d'anys.

regular quant a la periodificació ja que els períodes van des dels setze anys fins als seixanta anys entre censos i impossibilita una anàlisi estadística logarítmica. Podem, però, utilitzar el model geomètric, un mica més fiable.³² Aquestes raons ens ofereixen una visió del creixement relatiu, no absolut, però ens permet conèixer les tendències de la variació demogràfica.

Períodes	Creixement anual acumulat %
1717-1787	0,68
1787-1819	1,12
1819-1835	1,30
1835-1857	2,50
1857-1877	1,46
1877-1887	1,66

Figura 4. Creixement relatiu de la població molletana entre 1727 i 1877. Font: elaboració pròpia.

No podem diferenciar, dins aquestes dades, les corresponents al creixement vegetatiu (diferència entre naixements i morts) i les corresponents als saldos migratoris, per tant el lector les ha de veure com un indicatiu de la tendència. Són, no obstant això, prou significatives com per considerar que la Guerra del Francès potser no va alterar significativament la població molletana. De fet, observem un increment de la taxa de creixement entre 1787 i 1819 respecte anys anteriors i molt similar al posterior de 1819-1835. Però no podem assegurar que els increments es reparteixen de forma homogènia

en cadascun d'aquests anys compresos entre 1787 i 1819. És a dir, podien ser inferiors, i fins i tot negatius en el període 1808-1814, per repuntar dràsticament els anys següents un cop acabada la guerra per l'augment de les taxes de nupcialitat i natalitat. En tot cas, el que sí podem afirmar és que la població té un creixement moderat o baix. En el període de 1835 a 1857 augmenta significativament, tot i l'epidèmia de còlera de 1840, a causa, probablement, de l'efecte de la primera industrialització molletana i el saldo migratori positiu. Cal recordar que Ferrer (2021) assenyala que entre 1801 i 1820 l'augment de la mortalitat al Vallès Oriental va ser del 25,7 %. Aquestes dades són aparentment contradictòries o paradoxals. Caldrà un estudi en profunditat, aplicant altres mètodes de càlcul estadístic i noves fonts, per posar en context aquesta primera aproximació demogràfica molletana dins el context general vallesà i català en aquella època per determinar l'abast de la crisi de població a Mollet degut a la guerra o considerar si la població va constituir una rara excepció. En tot cas, si, com hem vist, podem comptar amb la mort de sometents molletans a les batusses contra les tropes imperials, és obvi que hi va haver un increment de les morts violentes durant el període 1808-1814 a Mollet, directament causades per la guerra, tot i que no el podem quantificar en aquest moment.

³² El model geomètric de població es calcula amb la fórmula $tcaa = \left(n \sqrt[n]{\frac{Pf}{Pi}} \right) - 1$, on $tcaa$ és la taxa de creixement anual acumulat; n és el número d'anys; Pf , la població final i Pi és la població inicial. El model aritmètic es calcula amb la fórmula $tc = \frac{Pf - Pi}{n}$; on Pf és la població final i Pi la inicial.

3. El combat de Santa Perpètua i Mollet

A finals de 1809 i principis de 1810, el Vallès torna a ser un front actiu de la guerra entre realistes i imperials. L'interès se centra en el control de la via terrestre de comunicació entre Barcelona i França. Napoleó decreta la incorporació de Catalunya a l'Imperi, tot segregant el Principat de la Corona espanyola, ara en mans del seu germà Josep Bonaparte, fet que pot complaure uns pocs però que genera indiferència i rebuig entre la majoria de la població. Al camp realista, es produeixen canvis en la cúpula militar. O'Donnell és nomenat cap interí de l'exèrcit a Catalunya i de seguida organitzarà un canvi d'estratègia. En lloc de buscar un enfrontament campal com a Bailèn,³³ desenvoluparà una guerra de petites operacions de desgast, conscient de la inferioritat de recursos de les seves tropes.

O'Donnell era membre d'una família militar irlandesa, vinculada al regiment irlandès d'Ultònia, que servia dins l'exèrcit espanyol des de el segle XVI i s'havia distingit en els combats entorn de Girona des de l'inici de la guerra. Quan té notícia de la penetració d'un altre cos d'exèrcit de reforç, aquest sota les ordres d'Augereau, que a més escortava un enorme comboi de subministraments cap a Barcelona, va decidir mobilitzar les seves divisions per fer atacs focalitzats amb ob-

jecte de produir baixes a l'enemic i alentir la marxa de les noves tropes.

Aquest és un nou concepte estratègic, més lògic i factible que no l'enfrontament obert, tal com advertien alguns estrategues, com Francesc Xavier Cabanes i d'Escotet (1809). Aquest militar ja havia tingut temps d'estudiar el *modus operandi* de Duhesme i havia arribat a la conclusió que el general no era capaç de fer front a dues amenaces simultànies i que el seu tarannà era inclinat a subestimar els seus adversaris. Aquesta és una vulnerabilitat que O'Donnell aprofitarà.

Augereau va ordenar a Duhesme, per carta, l'enviament d'una força fins a Granollers per escortar la seva columna en l'aproximació final a Barcelona. Si aquesta carta, o almenys el seu contingut, va ser interceptada i copiada pels espies realistes és només una suposició, però O'Donnell va concebre un pla per fustigar Duhesme qui, precipitadament, va sortir de Barcelona amb una divisió el dia 17 de gener i va acampar a Granollers per tornar al cap de dos dies a Barcelona tot deixant les seves unitats esglaonades entre la capital vallesana, Mollet i Santa Perpètua, tal com havia fet en d'altres ocasions. Pocs dies abans de sortir, la nit del 7 al 8 de gener, havia ordenat una ràtzia a Santa Perpètua on havien detingut divuit "bandolers" (*Diario de Barcelona*, 11

³³ La batalla de Bailèn (18-22 de juliol de 1808) és considerada la primera derrota francesa a Espanya en combat campal, que va obligar Josep I a abandonar precipitadament Madrid, si bé de forma momentània. Existeix certa unanimitat entre els historiadors militars actuals en considerar que l'èxit espanyol es va deure a una combinació de casualitats, bona sort i errades dels francesos. Amb tot, Bailèn va ser un mirall i molts generals espanyols van intentar tenir "el seu Bailèn" –una batalla gloriosa– per promocionar-se política i militarment tot i tenir menys recursos que l'adversari. Aquesta actitud populista dels generals va estar a l'origen de moltes errades de càlcul i gran part de les derrotes davant els experimentats generals francesos.

de gener de 1810, p. 43), és a dir, sometents, incloent-hi el regidor de la població Francesc Casanovas i el seu fill, Josep Casanovas, com a ostatges.³⁴ Duhesme va pensar que amb aquestes detencions impediria una reacció hostil dels civils contra el pas de la columna d'Augereau. Un punt feble d'aquest operatiu era la dispersió de les forces; l'altre era que Duhesme ignorava completament el desplegament dels seus adversaris al Vallès.

O'Donnell, per part seva, va enviar el marquès de Campoverde a Terrassa, amb l'ordre de vigilar i atacar, si era possible, Duhesme prop de Mollet; el brigadier Antoni Porta havia de donar suport a l'acció baixant des de Sant Feliu per unir-se a Campoverde, i per últim va ordenar al cap de la Junta de Granollers, Esteve Pagès,³⁵ escometre les unitats imperials en aquella vila amb les seves companyies de reserva del Vallès. Com a colofó, s'organitza un moviment de diversió amb tropes de la reserva de la línia del

Llobregat sota les ordres del coronel Orozco,³⁶ que ha de deixar-se veure a les proximitats de Barcelona, entre les poblacions de Sants, la Creu Coberta i Sant Pere Màrtir (avui, barris de Barcelona) per distreure l'atenció dels destacaments francesos al sud de la capital. En total, el front operatiu s'estenia tot el llarg d'una línia de trenta-dos quilòmetres,³⁷ de Sants a Granollers, en una maniobra de gran abast que incloïa la participació de quatre columnes d'exèrcit –tot i que de mida petita– i la col·laboració activa de tropes irregulars amb el propòsit de provocar i aprofitar la dispersió de les unitats franceses.

Tal era la situació tàctica la vigília del 21 de gener. A partir de diferents fonts hem pogut reconstruir l'ordre de batalla de les dues divisions realistes i la divisió imperial, i una estimació dels efectius participants (figura 7). Per les forces imperials disposem de les mateixes declaracions al *Diari de Barcelona* i la llista de baixes entre oficials extretes de Mar-

³⁴ Gràcies a Mn. Ferrer (1815-18, vol. II, p. 141) tenim els noms dels detinguts: Francesc Casanovas, regidor de Santa Perpètua; Josep Casanovas, Jacint Casamiquela, Valentí Puigall, Eduardo Casamiquela, Pau Llord, Josep Viñals, Salvador Casa, Josep Paradell, Pau Foguet, Valentí Palegrí, tots fills del mateix lloc de Santa Perpètua. Mariano Bartomeu i Antoni Gasols, de Barcelona; Andreu Llobregas, de Santiga; Francesc Tintó, de Gallecs; Josep Dordal, de Ripollet; Isidre Vila, de Barberà; Sebastià Vilardebó, de Sant Esteve; Pau Pi, de Montcada; Francesc Guitart, de Cervelló; Jaume Goliat, de Sant Martí, i Pau Bages, de Cerdanya [sic]. Josep Viñals seria condemnat a garrot i executat d'immediat. Més endavant, la resta de presoners serien amnistiats per Augereau amb motiu de l'aniversari de Napoleó, el 15 d'agost de 1810.

³⁵ Esteve Pagès era membre destacat de la Junta del Vallès i cap de les Companyies de Reserva del Vallès, una tropa irregular i no permanent a mig camí entre el sometent i els miquelets. El 1813 seria empresonat pels francesos.

³⁶ Segons un comunicat de Juan de Henestrosa al ministre de la Guerra, *Gazeta de la Regencia de España e Indias*, núm. 15, del 17 d'abril de 1810. El coronel Orozco era, probablement, Josep García Orozco, nascut a Barcelona el 1767. El 1811 va ascendir a brigadier i poc després va ser capturat i va romandre presoner dels francesos fins al 1814.

³⁷ Aquesta línia podia ser superior si, com explica Laffaille (1826) a les seves memòries, el mateix O'Donnell amagà una acció contra la divisió del general Souham prop de Vic per retardar l'avanç de l'avantguarda del mariscal Augereau i impedir l'arribada de reforços a Granollers i Mollet.

Figura 5. Capità general Enrique José O'Donnell. Font: gravat de Joan Serra Pausas (1861) reproduït a Blanch (1861).

Figura 6. General Guillaume Philibert Duhesme. Font: retrat de Jacques François Gauderique Llanta (1842), The British Museum.

72 tinien (1899), completades per Planas Campos et al. (2002).³⁸ Per part realista, l'ordre de batalla s'ha hagut de reconstruir de forma deductiva a partir d'indícis, en alguns casos. Per

exemple, sabem, per la seva biografia, que Josep Manso hi va participar i que havia estat nomenat tinent coronel del terç de Berga el 9 de setembre de 1809, i hem comprovat

³⁸ La intel·ligència militar espanyola tenia una informació exhaustiva sobre la composició de forces de guarnició a Barcelona. Així, aquesta presentava, a 20 d'agost de 1809, la següent dotació: comandant de la plaça: general de Divisió Duhesme; segon cap: Chabran; generals de brigada: Schwartz, Goulluls, Nicolas; cap d'estat major: Ordonneau, ajudant comandant. Infanteria de línia: 7è (dos batallons), 37è (dos batallons), 112è, 2ns suïssos, departamental, 5è italià, Caçadors de muntanya (un batalló). Reserva: dos batallons. Cavalleria: 3è provisional de cuirassers, amb tres esquadrans i un de reserva. Artilleria: un destacament a peu i un destacament del 5è Regiment d'Artilleria a cavall; un destacament del tren logístic. En total, nou batallons nominals, quatre esquadrans, 271 artillers i 110 de logística que representaven una força de 240 comandaments superiors i oficials, 5.971 soldats i 443 cavalls. A aquesta xifra nominal s'havia de restar les baixes per ferides, malalties o captius per l'enemic: 24 caps i oficials i 2.152 soldats eren baixes. La dotació efectiva de les forces sota comandament directe de Duhesme a aquella data era de 3.819 homes.

Cal afegir la dotació de la caserna general de l'exèrcit d'ocupació, aquesta sota comandament exclusiu del general Devaux i formada per un batalló del 67è Regiment d'Infanteria de Línia, un destacament de sapadors i un destacament de trenta-quatre gendarmes (amb trenta-quatre cavalls). Disset oficials superiors i caps i sis-cents cinc soldats, dels quals eren baixa dos oficials i 289 soldats. La dotació efectiva de la caserna general era per tant de quinze oficials i tres-cents setze soldats. Informació extreta d'*Estados de la organización y fuerza de los ejércitos españoles beligerantes en la península, durante la guerra de España contra Bonaparte. Arreglados por la sección de historia militar en 1821, 1822*, p. 237.

que, efectivament, aquesta unitat formava part de l'exèrcit de la línia del Llobregat en aquella data. La presència de l'esquadró Numància també està documentada en l'història d'aquesta unitat. Quant la divisió Porta, hem pogut establir la presència del regiment d'infanteria lleugera de voluntaris de València, gràcies al testimoni d'oficials d'aquesta unitat i del frare Servando de Mier (Rieu-Millan i Porta, 1982). Solà-Morales (1981) esmenta la presència del regiment suís de Zey a les accions de Collsuspina i Mollet. La presència del 1r Batalló del 4t Regiment de Marina és documentada per Rivas (2007) a partir dels diaris de marxa d'aquesta unitat. L'estimació del nombre de tropes resulta de la comparativa entre els efectius d'aquestes unitats entre octubre de 1809 i juny de 1810 (*Estados de la organización y fuerza de los ejércitos españoles beligerantes en la península, durante la guerra de España contra Bonaparte. Arreglados por la sección de historia militar en 1821, 1822*, pp. 63-77) per la qual cosa s'han d'entendre com una estimació de màxims probables. Per a una major comprensió de les diferències entre infanteria de línia i lleugera remetem el lector a l'annex 2, però val a dir que la primera combatia en ordre tancat i/o dispers, mentre que la segona (on s'ha d'incloure els miquelets) combatia sempre en ordre obert. Pel que fa el desplegament tàctic hem tingut en compte el manual militar vigent d'aquells anys, on la unitat més antiga ocupava la part dreta, el lloc

d'honor (des de la perspectiva del general), i la més recent, la part esquerra. La reconstrucció de la batalla a Mollet, a manca d'un testimoni millor, l'hem elaborada segons la descripció dels llocs de la memòria recollida per Plantada, la magra narració dels informes militars de l'època i la lògica tàctica basada en la topografia del terreny. Els moviments de les unitats de cavalleria els hem suposat a partir d'aquesta darrera situació física.

Per una carta enviada pel brigadier Porta a Esteve Pagès sabem que aquesta divisió va iniciar la marxa directament cap a Mollet des de Sant Feliu de Codines prop de les quatre de la matinada del dia 21 de gener (Ferrer, 1815-18). Campoverde, amb l'esquadró de cavalleria i el terç de Berga, iniciarien el seu avanç cap a Santa Perpètua sobre les sis del matí des de Terrassa i Sabadell.³⁹ No és que Alsina hagués convençut Campoverde per atacar, ja que tots dos brigadiers tenien les seves ordres precises, però possiblement va ser aquest cap del sometent qui va donar les informacions exactes sobre la dispersió dels imperials i va guiar Campoverde i Manso per camins no controlats ni vigilats pels adversaris. Bofarull (1886-87) ens dona una dada sorprenent i és que hi havia neu aquell dia. Cap altre cronista ho explica i tampoc la crònica local. Cal fer atenció a aquesta dada ja que pot tenir influència sobre el combat.

A partir de les dades meteorològiques, dels dies 22 i 23 de gener

³⁹ Segons Plantada, Campoverde era a Sentmenat, on es va reunir amb Alsina. Gómez de Arteche i Bofarull citen, no obstant això, Terrassa. Un comunicat oficial de Campoverde, de després de la batalla, datat el mateix dia 21, indica que després d'aquesta acció sí que es va retirar a Sentmenat.

Tropes imperials			Tropes realistes	
General Duhesme (absent) Coronel Guéry (capturat) Cap de batalló Míocque			General O'Donnell (absent) Brigadier Porta	
Mollet			Mollet i Santa Perpètua	
2-3 esquadrons del 3r Reg. Provisional (francesos)* (cuirassers)	200-250	700	Regiment de Voluntaris de València (infanteria lleugera)	
1r Batalló del 37è Regiment (francesos) (infanteria de línia)	300-400	680	Regiment suís de Zey (infanteria de línia)	
1r Batalló del 7è Regiment (francesos) (infanteria de línia)	300-400	661	1r Batalló del 4t Regiment de marina (infanteria de línia)	
			Brigadier Campoverde	
1r Batalló del 5è Regiment (italians) (infanteria de línia)	300-400	754	Tinent coronel Manso Terc de Berga	
5è Regiment (francesos) (artilleria a cavall i 2 canons lleugers)	50	120	1r Esquadró del Regiment Numància (dragons)	
Santa Perpètua				
74 1r Batalló del 112è Regiment (belgues) (infanteria de línia)	300			
TOTAL ACCIÓ DE SANTA PERÈTUA I MOLLET	1.450-1.800	2.915	TOTAL ACCIÓ DE SANTA PERÈTUA I MOLLET	
Granollers			Granollers	
Ajutant major Delivany				
1r Batalló del 5è Regiment (italians) (infanteria de línia)	300-400	500	Cap de les companyies de reserva (E. Pagès) Companyies de reserva del Vallès	
1r Batalló del 37è Regiment (francesos) (infanteria de línia)	300-400	50	Miquelets	
Capità Laffaille Comandant Ordonneau Columna volant (Besòs)	200	180	Caçadors de Lliberia (irlandesos)	
TOTAL ACCIÓ DE GRANOLLERS	600-800	730	TOTAL ACCIÓ DE GRANOLLERS	
TOTAL	2.250 - 2.800	3.645	TOTAL	

* Formava part de la guarnició de Barcelona i estava format per quatre esquadrons de diversos regiments, entre ells el 4rt, 6è, 7è i 8è, que sumaven un total de 8 oficials i 360 soldats de cavalleria (Burham, 2011). Un dels batallons actuava com a "depot", és a dir, com a unitat d'instrucció de reclutes i de reserva.

Figura 7. Ordre de batalla i estimació de forces de cadascuna de les unitats i comandaments en cap. Font: elaboració pròpia.

Dia	Hora	Temperatura	Pressió atmosfèrica	Vent	Estat del cel
20	23 h	2,3 °C	28 p. l. 5	NE	seré
21	07 h	1,6 °C	27 11 5	W	núvol
21	14 h	4,4 °C	27 10 2	SW	núvol
21	23 h	2,8 °C	27 p. ro i. 2	SW	seré
22	07 h	2,1 °C	27 10 5	N	neu copiosa
22	14 h	3,2 °C	27 10 6	NW	núvol

Figura 8. Meteorologia a la ciutat de Barcelona dels dies 20 al 22 de gener. Font: *Diario de Barcelona*.

(figura 8), publicades al *Diario de Barcelona*, el meteoròleg molletà Felip Comas i Calzada ha tingut l'amabilitat d'analitzar per a nosaltres la possibilitat d'una nevada –o almenys una gebrada– al Vallès per al dia 21. Segons la seva opinió, la diferència de temperatura entre la capital i aquesta zona del Vallès era de tres graus menys, per la qual cosa “amb aquestes temperatures a Barcelona, molt probablement al Baix Vallès la temperatura fos clarament sota zero, i si el dia 22 a les set del matí hi havia “nieve copiosa” a Barcelona, es possible que n’hi hagués també al Vallès. No es segur, però sí possible.” (Comas, comunicació personal, 21 setembre 2022).

Figura 9. Tinent coronel Josep Manso. Font: gravat de Joan Serra Pausas (1861) reproduït a Blanch (1861).

75

3.1. Primera fase. Can Banús

Per a una millor comprensió de la seqüència dels combats, les presentarem en dues fases. La primera correspon a la captura del batalló belga a Santa Perpètua. La segona correspon al combat a Mollet pròpiament dit.

Sabem també que la sortida del sol aquell dia va ser a les vuit hores i quinze minuts. El terç de Berga, llavors, va caure sobre uns desprevinguts soldats en ratllar l'alba. La sorpresa va ser total, ja que els soldats belgues del 112è Regiment

encara estaven dispersos entre les cases de Santa Perpètua, on haurien passat la nit en comptes de fer bivac a la intempèrie. Aquesta desorganització i la sorpresa d'un atac inesperat i molt dinàmic va provocar la captura de la pràctica totalitat dels soldats i oficials imperials, entre els quals la del comte Charles-Albert de Wautier, cap del batalló.⁴⁰ Les darreres tropes van ser finalment capturades a can Banús, mentre intentaven replegar-se cap a Mollet. Un dels pocs

⁴⁰ Charles-Albert de Wautier (Brussel·les, 1757 –Yvonde-et-Buron, 1820) va ser enviat a la presó de Lleida, d'on va ser alliberat el 14 de maig de 1810 després de la caiguda de la ciutat en mans franceses. El 9 d'agost de 1812 va ser nomenat major del 1r Regiment d'Infanteria de Línia i, el 6 de gener de 1813, coronel del 102è Regiment d'Infanteria de Línia.

que van poder evadir la captura va ser el capità Boucher, qui, ferit, aconseguirà tornar a Barcelona el dia 23 de gener.

Hi ha controvèrsia sobre perquè el 112è Regiment d'Infanteria de Línia va fer nit a tanta distància de la resta de forces. Duhesme culpava poc cavallerosament el coronel Guèry d'haver desobeït les seves disposicions en disseminar la tropa. Però potser trobem tres causes que justifiquin aquesta imprudència. En primer lloc, ni Duhesme ni Guèry consideraven seriosament el risc de ser atacats; la segona raó és que, amb una nit gèlida, no hi hagués cap possibilitat d'allotjar a les poques i abando-

nades cases molletanes tantes tropes i Santa Perpètua oferia un bon refugi, tota vegada que els ostatges presos dies abans garantien una certa tranquil·litat. Finalment, una avançada a Santa Perpètua oferia a la resta de la divisió una possible protecció de flanqueig i observació davant qualsevol acció dirigida des de Terrassa i Sabadell. El fet que la vigilància dels belgues fos tan deficient i negligent potser no era tant responsabilitat exclusiva de l'infortunat Guèry com una errada compartida per tota l'oficialitat, incloent Duhesme, que va subestimar completament l'enemic.⁴¹

Campoverde afirma que en acabar aquest primer combat, finalitzat

Figura 10. El brigadier Campoverde quan rep la rendició de les forces del 112è a Santa Perpètua. Al peu del gravat s'hi pot llegir: "Gloriosa acción de Mollet y Santa Perpetua". Font: gravat anònim reproduït a Bofarull (1886-87), Arxiu Històric de Mollet del Vallès (AHMVA).

⁴¹ Segui o no decisió del coronel Guèry la de destacar el batalló belga a Santa Perpètua, obligat per les circumstàncies o no, la realitat és que un general en cap no pot defugir la responsabilitat última de les decisions dels seus subordinats. Si les seves ordres no eren clares, o en absència d'ordres operatius taxatius, Duhesme havia de saber que atorgava llibertat d'acció als seus oficials. Responsabilitzar-se d'elles era una obligació formal de qualsevol comandant en cap.

sobre dos quarts de nou del matí, arribaren a les rodalies les avançades de Porta⁴² i que en aquell moment van decidir atacar plegats la resta de la divisió a Mollet. Tampoc és que Campoverde tingués una idea exacta de la quantitat de forces enemigues, ja que el seu primer informe parla de mil cinc-cents homes i cinquanta cuirassers. En realitat era que la unitat era molt superior, com van comprovar, ja que l'esquadró de cavalleria era el triple del que creia.

En aquesta primera part de la batalla, hi ha una proporció de dos i mig a un favorable els realistes. Les municions capturades al batalló belga reforçaran els catalans per a l'atac a Mollet.

Entretant les forces imperials detectaren l'aproximació de la divisió Porta des de Gallecs i organitzen un front defensiu utilitzant la masia de Can Lledó, situada justament al camí que unia Gallecs amb Mollet, com a punt de resistència. Per les indicacions geogràfiques de Plantada, els imperials dibuixen un arc des de la zona superior d'aquest turó fins el torrent Caganell, que faran servir de trinxera natural.⁴³ Una reserva se situaria entre aquest punt i can Bondéu.⁴⁴ Mesurant les distàncies, resulta una línia de front de prop de mil metres, que resulta cohe-

rent amb el front per una unitat amb aquesta quantitat de tropes. Existeix la incògnita del per què des de Mollet no van auxiliar les de Santa Perpètua. Podem aventurar la hipòtesi que la rapidíssima acció del miquelets lleidatans van aconseguir concloure la captura del 112è Regiment d'Infanteria de Línia abans que es pogués organitzar un contraatac i que, davant la detecció de tres regiments més avançant des de Gallecs, la decisió terrible, però lògica, era abandonar aquella unitat a la seva sort i crear una posició defensiva forta per intentar resistir tot esperant reforços de Barcelona o Granollers. Amb la detecció de les primeres avançades de la divisió de Porta i la desfeta del 112è, el coronel Guèry va poder imaginar que havia caigut en un parany molt ben organitzat i que la supervivència de la seva unitat era poc més que impossible.

3.2. Segona fase. Can Lledó i les Cases Noves

Campoverde avança desplegat des de can Banús per la serra de Can Cuscó i deixa a la seva esquerra el bosc de Can Besora en direcció al torrent Caganell per formar el flanc dret de l'atac. És de suposar que prèviament va despatxar els capturats cap a Sabadell i Terrassa custodiats pels sometents d'aquestes ciutats i els de Santa Perpètua. Pos-

⁴² La distància entre Sant Feliu de Codines i Mollet es podia recórrer en quatre hores, pel que podem inferir que Porta o havia sortit després de l'hora prevista o que anava amb un cert retard de poc més de mitja hora sobre l'horari previst. El brigadier Antoni Porta era conegut per la seva tardança, tant en el moviment com en el desplegament de tropes.

⁴³ Aquest arc el podríem situar entre la zona de l'actual tanatori i la rambla Nova, a través de la via de Ronda.

⁴⁴ Actualment l'edifici que ocupa l'Aliança contra la Pobresa Energètica, en la confluència entre els carrers de Palaudàries i de Feliu Tura, darrere la farmàcia Vilaseca.

siblement, Alsina va ser l'encarregat de fer aquest transport. La llegenda local no situa ni Falguera ni Ventalló en aquesta acció, cosa que ens sorprèn. O bé es van dedicar a custodiar presoners o bé van ajudar al desplegament de Campoverde per les terres d'aquesta serra que coneixien bé en ser el lloc on tots dos hi treballaven. Considerant el temps per conferenciar, arribar al front i desplegar les unitats, l'atac de les dues divisions, Campoverde i Porta, es devia iniciar por després de dos quarts de deu del matí.

78

Bofarull (1886-87) comenta també que, a prop de Mollet, el tinent coronel Josep Manso, a l'avantguarda, va entrar en una zona pantanosa i allà va ser atacat per un cuirasser. Si va salvar la vida va ser per un ràpid tret d'un miquelet,⁴⁵ que va matar el genet. La zona pantanosa en qüestió podria ser la que en aquell temps s'estenia pels voltants del torrent fins l'actual carrer de Gaietà Vínzia.⁴⁶ Aquest terreny fangós, i els horts situats prop del torrent, poden explicar, en part, les dificultats de la cavalleria francesa. En efecte, un terreny en aquestes condicions és impracticable per una càrrega de cavalleria pesant. La neu, el fang i els obstacles com tanques de pedra dels horts disminuïen l'efectivitat de les seves escomeses, frenant-les i disgregant-ne el front. En aquestes circumstàncies, la infanteria lleugera en guerrilla i la defensa

a peu dels dragons del Numància eren molt més efectives que la cavalleria pesant enemiga. Tot i que alguns historiadors, com García Fuertes (2008), destaquen que els dragons feia temps que havien deixat de combatre a peu per actuar únicament com a cavalleria tradicional, assenyalen que en alguna ocasió excepcional podien encara combatre a peu. La meteorologia i la topografia es van aliar també contra els cuirassers francesos.

Tant Plantada com Duhesme i la resta d'historiadors coincideixen que aquest combat a les portes de Mollet va durar prop de tres hores. Amb una proporció d'entre 1,72/2,24 a 1 a favor dels realistes, el resultat era inequívoc.

No tenim una descripció gaire precisa del combat a Mollet —que va ser definit com a obstinat en els informes oficials— però podem fer algunes deduccions tàctiques gràcies a la memòria del 1r batalló del 4t Regiment de Marina. El fet que Duhesme no pensés en ser atacat obligaria a una economia de municions que portaven els soldats. Hem de pensar que es necessitaven uns cinquanta cartutxos per infant per mantenir un foc constant durant una hora de combat campal, i considerem dubtós que Duhesme proporcionés més munició per una simple expedició concebuda amb caràcter dissuasiu. En el cas de les tropes realistes, la penúria logística, endèmica a l'exèrcit de Catalunya i

⁴⁵ Possiblement aquest fet es va transformar, amb el anys, en l'episodi del desafiament entre un "vellet" i un arrogant oficial dels cuirassers, al qual el vellet mata després de desafiar-lo a un duel singular, segons la imaginativa versió de Plantada.

⁴⁶ Més tard, aquí se situaria el safareig de Can Lledó, avui edificat i ocupat pels edificis del carrer de Comte d'Urgell 94 i 96.

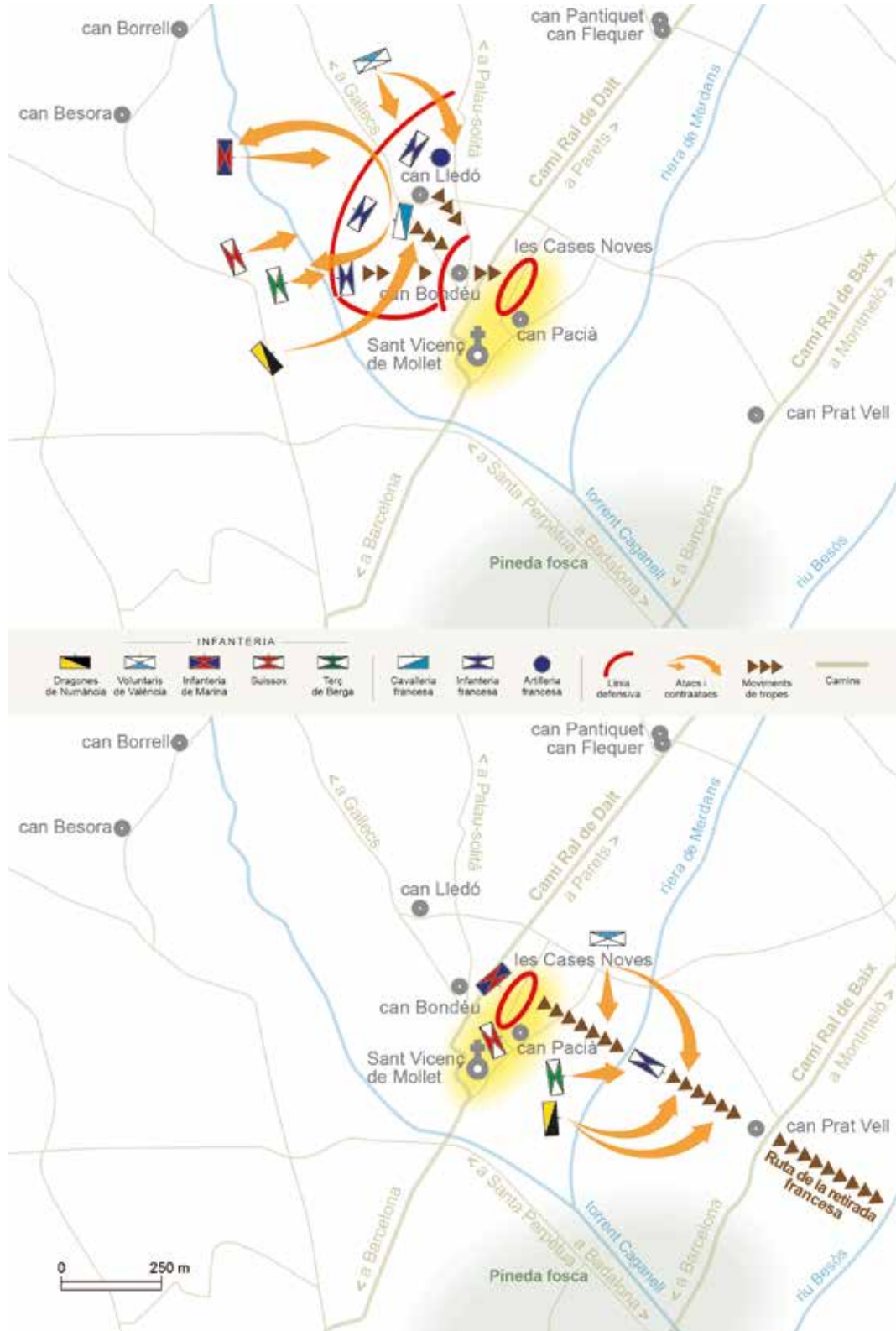

Figura 11. Mapes tàctics de la disposició aproximada de les unitats a l'inici del combat de Mollet.
Font: elaboració pròpia, base cartogràfica Jordi Bertran, il·lustració Josep Fusalba.

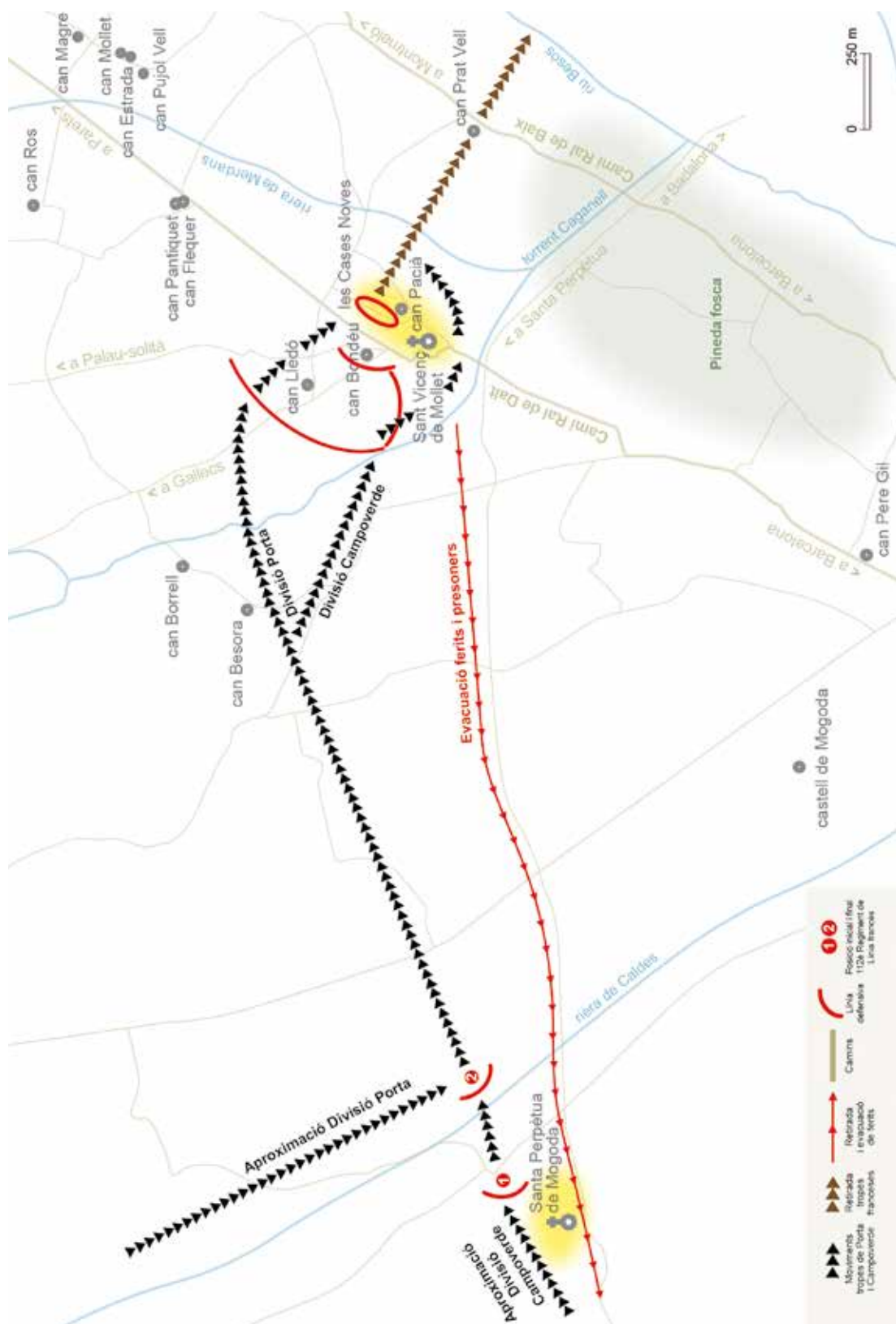

Figura 12. Mapa operacional de la batalla de Santa Perpètua i Mollet. Font: elaboració pròpia, base cartogràfica Jordi Bertran, il·lustració Josep Fusalba.

de tota la península, no permetien una dotació gaire elevada. Alguna font de l'època mencionava que O'Donnell només lliurava dos cartutxos per soldat per obligar a un atac en massa a la baioneta (*Diario de Mallorca*, núm. 61, 3 de març de 1810, p. 252). Podem posar en qüestió aquesta escassíssima dotació: hem de considerar que així els imperials haurien pogut contrarestar la superioritat numèrica de Campoverde i Porta amb una major i duradora potència de foc que, simplement, hauria destrossat a distància les forces adversàries.

Però descartada l'existència d'un gran proveïment de cartutxos per part de cap de les unitats ens queda la realitat d'un combat resolt per una llarga, fatigosa i constant seqüència de xocs cos a cos ininterromputs i esglaonats a tot el llarg de la línia d'enfrontament. A un primer intercanvi de trets seguia un atac o contraatac a baioneta fins aconseguir rebutjar o empènyer l'adversari. Aquest esquema es devia repetir unitat per unitat i es transformaria cap al final en un xoc cos a cos a mesura que tots dos bàndols van anant esgotant llurs municions. El combat es resolrà, doncs, per la pressió de la superioritat numèrica dels realistes. Però també per la seva

experiència. El regiment suís de Zey, integrat per suïssos i italians⁴⁷ era, sens dubte, una experimentada unitat d'elit. Igual es podia dir dels infants de marina.

Segons la breu descripció del combat que ens ha arribat d'aquest darrer regiment, van ser els infants de marina qui van provocar la derrota de la cavalleria francesa. Segons Rivas (2007), va ser aquesta unitat qui va atacar "una pequeña altura situada a izquierda" del poble, anomenada per aquests *casablanca*. En un principi podríem pensar en can Blanc, a Gallecs, però la descripció de la seva situació respecte el nucli urbà i la al·lusió a "una gran zanja" propera, indueix a identificar sense gaires dubtes la masia fortificada de can Lledó (possiblement emblanquinada) i el torrent Caganell, de fondària i amplada notables.

Els "guerrilleros", és a dir, els miquelets de Berga –prosegueix la narració– queden detinguts davant la trinxera (el torrent Caganell), moment en què els cuirassers francesos efectuen un ràpid moviment de flanqueig per aparèixer a l'esquena del desplegament de Porta mentre els dos canons francesos castiguen durament els infants de marina. El moviment és advertit però no es pot evitar que la violència de la topada

⁴⁷ Des del mitjàns del segle XVIII, la monarquia espanyola havia contractat regiments mercenaris de suïssos i alemanys com a tropes d'elit. A l'inici de la invasió napoleònica, encara hi havia sis regiments suïssos permanents, dels quals dos van acceptar Josep Napoleó com a legítim rei i la resta van combatre contra les tropes napoleòniques. El Regiment Wimpffen, per exemple, va resultar cabdal a la batalla del Bruc. Els regiments suïssos van patir una gran quantitat de baixes fins que les poques companyies supervivents dels quatre regiments van ser unificades a mitjàns del 1810. Cas similar són els regiments irlandesos, formats per catòlics d'aquesta nacionalitat exiliats. El cognom d'O'Donnell correspon a una nissaga irlandesa al servei de la corona espanyola des del segle XVII. Amb el temps, els estrangers suïssos, irlandesos, italians i alemanys es van "espanyolitzar" degut a la presència continuada i els matrimonis "mixtos" de soldats i oficials amb dones locals.

causi estralls. El cuirassers abaten el tinent coronel Àngel Jover,⁴⁸ que resulta fatalment ferit “de tres sablazos en la cabeza” i els infants de marina comencen a desorganitzar-se. També destrueixen un petit destacament del Numància, que es troba amb aquest batalló. Segons el relat d’operacions d’aquest batalló, només la 6a companyia, comandada pel capità Juan Merita⁴⁹ manté la formació i aconsegueix reorganitzar les tropes i mantenir el foc de fuselleria. Sigui per l’anticipació del seu tinent coronel, Àngel Jover, sigui per l’experiència dels soldats, sigui per les dificultats del terreny, la càrrega francesa és neutralitzada i provoca la retirada dels cuirassers després de patir moltes baixes. Amb els posteriors xocs contra el Numància, els esquadrons francesos quedaran gairebé destruïts.

82

A poc a poc, els imperials van perdent terreny, tant al nord del seu desplegament com per la part

baixa del torrent. En algun moment, i després d’haver abandonat els canons⁵⁰ i la desaparició de la pràctica totalitat de la cavalleria, les restes dels batallons imperials formen, primer en quadre, per defensar-se en un espai molt reduït, i després decideixen fer una sortida en columna mòbil en direcció al Besòs per escapar. És una maniobra desesperada, ja que es tracta d’una formació tancada de vint homes per fila que carrega amb baioneta i intenta trencar la muralla enemiga per la pura pressió física tot atropellant la línia adversària. Segons consta en el full de serveis del comandant Manuel Reig, cap del regiment de Voluntarios de València, va ser aquesta unitat la que en un atac frontal va capturar les dues peces d’artilleria i va fer cent presoners.⁵¹

La retirada, en principi ordenada, es verifica des de la zona on el camí de Gallecs i el Camí Ral

⁴⁸ Àngel Jover (Caravaca de la Cruz, ? – Mollet del Vallès, 1810) era tinent coronel d’aquesta unitat en el moment de la seva mort. El 1808, com a capità de fragata, va ser nomenat sergent major d’aquesta unitat. El 5 d’abril va actuar com a coronel accidental per malaltia del seu superior, el capità de navili Antonio Ruiz Mateos. El Consell Suprem de la Regència el felicitaria, a títol pòstum, per la seva intervenció decisiva al combat de Mollet. Totes aquestes dades sobre Jover recollides per la tradició del cos d’infanteria de marina no les hem pogut corroborar encara amb els expedients militars conservats als arxius militars corresponents.

⁴⁹ Juan Merita y Anaya, capità de fragata el 1811; capità de navili entre 1821 i 1823, va ser nomenat cap del port de Cartagena el 1822 (Gil, 2010).

⁵⁰ Un altre indicatiu de la crueta dels combats és el tipus de ferides. Sabem que un dels oficials francesos ferits presentava un tall de sabre al cap. El tinent d’artilleria Joseph-Jacques Mundweiller va rebre un tret que li va destrossar el maxil·lar inferior, segons les dades de Martinien (1899). Plantada narra que les peces d’artilleria van ser capturades gràcies a un soldat que es va abraonar sobre els artillers.

⁵¹ El full de serveis de Manuel Reig, conservat a l’Arxiu General Militar de Segòvia (expedient 0505 AGMS 1672r), amb data de 18 de maig de 1829, revela que era natural d’Elda, noble (sense especificar-ne el títol), nascut l’any 1776. Tenia, per tant, trenta-quatre anys a la batalla de Santa Perpètua i Mollet. Amb quinze anys havia entrat com a cadet i el 1794 ja era segon subintendant. Va participar a la Guerra de las Taronges, contra Portugal, abans de la invasió napoleònica. Després de l’exitosa acció de Mollet, va ser fet presoner pels francesos l’abril d’aquell any i alliberat el 1814. El 1825 va obtenir de la Junta de Purificació Política i Militar, l’acreditació de lleialtat a la causa fernandina i un any després obtingué el nomenament de cavaller de la Real y Militar Orden de San Hermenegildo per haver acreditat vint-i-cinc anys de serveis al rei. Continuarà en diverses tasques com a ajudant de subinspector de les tropes voluntàries de 1826 i 1829, quan es retira de la vida militar.

s'uneixen, prop de can Bondéu, cap al Besòs. Plantada diu que el francesos van dirigir-se a les "cases noves" que hi havia a una banda i altra del Camí Ral. Aquestes cases noves eren l'actual carrer de Portugal. Aquest darrer intent de resistència és desbaratat completament. En aquell moment, el nombre de baixes entre els imperials era ja elevat, la seva potència de foc havia disminuït de forma considerable per la pèrdua del canons i l'esgotament de la munició. També la seva resistència física estava prop d'enfonsar-se. La seva angouxa, en veure's superats, envoltats i sense possibilitat d'auxili, devia ser particularment dolorosa. La retirada cap al riu, única alternativa factible en aquell moment, significava una cursa d'uns vuit-cents cinquanta metres en direcció a can Prat Vell (un possible nou punt de resistència) i altres set-cents metres des d'allí a l'altra banda del Besòs. Més d'un quilòmetre i mig de persecució infernal, assetjats per miquelets, els genets i la resta de tropes. Els dragons van flanquejar les tropes en retirada per tallar el

seu pas.⁵² Uns minuts horribles per a aquells soldats derrotats, ferits i aterrats. Certament, va ser un miracle que entre dos-cents o tres-cents homes, segons els realistes, poguessin escapar.

Que el combat va ser especialment violent ho demostra aquesta llista de baixes d'oficials, que hem pogut reconstruir a partir dels magnífics treballs de Martinien (1899) i Planas i Grajal (2002).⁵³

Com veiem, el 7è Regiment de Línia va ser molt castigat,⁵⁴ però també el que va poder evadir més oficials ferits cap a Barcelona. Els informes dels realistes parlen d'entre cinc-cents i nou-cents baixes entre els imperials, entre morts, ferits i capturats a Mollet, a afegir els capturats a Santa Perpètua. Per Ferrer (1815-18) sabem que les baixes van ser molt importants, fins al punt de provocar la sensació a Barcelona que els francesos havien patit una fenomenal derrota semblant a la del Bruc (Ferrer, 1815-18, vol 4, p. 73). Podem especular sobre els morts i ferits dins les tropes imperials. Alguns autors suggereixen una proporció d'entre quinze a trenta

⁵² Aquest tipus de persecució era l'especialitat de la cavalleria lleugera. Plantada segurament confon aquest flanqueig final, des del Camí Ral cap al riu i el situa, incorrectament, al principi del desplegament de Campoverde. La versió de Plantada és inconsistent amb la lògica tàctica, ja que si Campoverde hagués enviat l'esquadró del Numància des de la Pineda Fosca a l'inici de l'atac, hauria dispersat massa les seves forces, i hagués perdut eficàcia i facilitat a les tropes napoleòniques la destrucció d'aquesta unitat. Hem de deduir, doncs, que la cavalleria del Numància avançaria protegint els flancs i la rereguarda de la infanteria, on podia ser més útil. En efecte, segons la narració del infants de marina, la càrrega dels cuirassers francesos contra ells va destruir també un petit destacament del Numància que els acompanyava.

⁵³ A les pàgines 334, 524, 132 i 206 se cita indistintament com a combat de Mollet o Moyette (sic), o de Santa Perpètua, sempre amb la mateixa data: 21 de gener de 1810.

⁵⁴ El 7è Regiment d'Infanteria de Línia italià el conformaven dos batallons, i el seu coronel era Pierre Gabriel Aussenac (Carcassona, 1764 – Gers, 1833). Pel que sabem, Aussenac no era present en aquest combat. El 7è Regiment va patir, entre 1808 i 1814, la mort en combat de dinou oficials, divuit oficials morts a posteriori per ferides i cent vint-i-dos oficials ferits. El 10,5 % d'oficials morts i el 22 % de morts per ferides durant tots aquest anys es van produir a Mollet.

84

Guéry, Antoine Didier (Saintry, 1765) Coronel del 4t Regiment de Cuirassers Ferit: 21/01/1810 / capturat
Saint/Maur de Proud’homme, Francois Frédéric Ladislas Angelique (Castres, 1787) Subtinent del 4t Regiment de Cuirassers Mort: 21/01/1810
Helfer, Francois Joseph (Wittenheim, 1772) Subtinent del 13è Regiment de Cuirassers Ferit: 21/01/1810 / evadit
Blanchart, Pierre Nicolas (París, 1774) Capità del 7è Regiment d’Infanteria de Línia Ferit: 21/01/1810 / evadit / mort: 31/03/1810
Jacquín, Pierre Nicolas (Fontenay/sous/Bois, 1774) Tinent ajudant major del 7è Regiment d’Infanteria de Línia Ferit: 21/01/1810 / evadit / mort: 27/01/1810
Corbasson, Ettien Leonard (Château/Landon, 1775) Tinent del 7è Regiment d’Infanteria de Línia Ferit: 21/01/1810 / mort: 21/01/1810
Patot, Jérôme (Carcassona, 1786) Tinent del 7è Regiment d’Infanteria de Línia Ferit: 21/01/1810 / evadit / mort: 13/02/1810
Klebber, Jean Pierre (Luxemburg, 1781) Subtinent del 7è Regiment d’Infanteria de Línia Evadit / mort: 21/01/1810
Lombart, Jean Baptiste (Saint Francois de Sales, 1773) Subtinent del 7è Regiment d’Infanteria de Línia Ferit: 21/01/1810 / mort: 21/01/1810
Ferrery, Etienne (Torí, 1790) Subtinent del 7è Regiment d’Infanteria de Línia Ferit: 21/01/1810 / evadit
Leissegues, Charles Maria de (Faou/Finistère, 1767) Cap de batalló del 37è Regiment d’Infanteria de Línia Mort: 21/01/1810
Federlin, Jean Jacques (Baix Rin, ?) Capità del 37è Regiment d’Infanteria de Línia Ferit: 21/01/1810 / evadit
Mundweiller, Joseph/Jacques (Lunéville, 1781) Tinent del 5è Regiment d’Artilleria a Cavall Ferit: 21/01/1810 / evadit
Boucher, Laurent Joseph (?, 1764) Capità del 112è Regiment d’Infanteria de Línia Ferit: 21/01/1810 / evadit

Figura 13. Baixes d’oficials francesos a la batalla de Santa Perpètua i Mollet. La relació no conté dades del 5è Regiment italià ja que no n’hem trobat. Font: elaboració pròpia.

soldats morts o ferits per cada oficial caigut. Prenent, doncs, com a exemple, el 7è Regiment d’Infanteria de Línia (sis oficials ferits que moririen dies després i dos oficials morts el mateix dia) tindríem entre noranta i cent-vuitanta ferits i de trenta a seixanta morts d’un batalló

de tres-cents cinquanta soldats. És a dir, entre el 34,28 % i el 68,57 % de baixes, que representa deixar no ja fora de combat sinó anihilar aquesta unitat. Posteriorment, els diferents periòdics realistes informarien de l'arribada de "muchos carros" plens de ferits francesos procedents d'aquest combat.

No tenim dades gaire precises i oficials sobre les baixes realistes. Plantada afirma solament que no n'hi va haver cap "entre els sometents", gens estrany si pensem que no hi van participar com a tals en aquest combat. Segurament va confondre els miquelets amb els sometents. Campoverde tampoc no aporta cap dada, exceptuant l'apunt que van ser escasses. Però gràcies a Rieu-Millan i Porta (1982) i Rivas (2007) podem aventurar una xifra. Per una sèrie de cartes del frare crioll Servando de Mier,⁵⁵ que servia amb els Voluntarios de València, sabem ara que aquest religiós va evacuar els vint-i-dos ferits del seu regiment a Sabadell, amb carros obtinguts a Mollet i Santa Perpetua, juntament amb quatre presoners francesos també ferits. D'altra banda, Rivas (2007) acredita la mort, per ferida al cap, del ja citat tinent coronel d'infanteria de ma-

rina Àngel Jover, mort a la primera càrrega dels cuirassers, del capità Francisco Izquierdo i sis infants de marina.⁵⁶

Podem establir una ràtio, analitzant altres combats i batalles en dates properes a aquesta, d'entre quatre o cinc ferits per cada mort. Això representa entre quatre o cinc morts a Mollet al regiment valencià. Extrapolant —una mica liberalment— una xifra de ferits similar per a resta d'unitats, tindríem unes baixes d'uns cent vint ferits i prop de vint-i-quatre o vint-i-sis morts entre els realistes; poques segons els estàndards acostumats en aquella guerra, on alguns generals es ventaven de no patir més de dues-centes baixes per combat com a sinònim d'èxit. El sergent major José Torres del regiment de Voluntaris de València recorda, en carta, que a l'hospital provisional de Sabadell hi havia "unos cien heridos" (Rieu-Millan i Porta, 1982, p. 72), xifra que dona certa versemblança al nostre càlcul.

Orozco va informar que a la seva acció de "diversión" al sud de Barcelona havia fet quatre presoners, cinc morts i "varios heridos" a l'adversari, a més de la captura d'un canó de setze lliures i declarà com a baixes pròpies un mort i tres ferits (*Gazeta*

⁵⁵ Fra. Servando de Mier (1763-1827), frare crioll de dilatada i aventurera vida, procedia de Monterrey (Mèxic). Liberal convençut va tornar al seu país per convertir-se en un dels pares fundadors de la República Federal de Mèxic.

⁵⁶ No disposem, per ara, del nom de cap soldat de tropa de les unitats realistes, a excepció d'un granader del 4t Regiment de Marina, José García Navas (Caravaca de la Cruz 1790-1828), practicant de cirúrgia abans de la guerra. Del seu expedient militar sabem que es va distingir a Mollet i Colluspina. El 1811 va ser fet presoner a Tortosa i enviat a França, on va aconseguir fugar-se liderant un grup de presoners el juliol de 1814. Va ser condecorat amb la Medalla de Sufrimientos por la Patria. El 1820 va ser ascendit a tinent i es va retirar el 1827. Tot i que va sol·licitar la creu de 1a classe de l'orde de San Fernando per les seves accions a Catalunya, aquesta li va ser denegada segons consta a l'expedient d'aquest orde (Arxiu General Militar de Segòvia, leg. 1576/26).

de la Regencia de España e Indias, núm. 15, 17 d’abril de 1810, pp. 110-111). No disposem de gaires dades sobre el setge a Granollers, excepte la mort del comandant del 37è Regiment d’Infanteria de Línia, Charles Maria de Leissegues.

No sabem realment qui era l’oficial que comandava, en absència de Duhesme, la divisió imperial. Campoverde, en el seu comunicat (*Gazeta extraordinaria del Principado de Cataluña*, 22 de gener de 1810), situa el coronel Antoine Didier Guèry,⁵⁷ cap dels cuirassers, com a comandant general. El número dos de Duhesme era Delivany i es trobava, com ja hem dit, assetjat a Granollers per Pagès. Segons el comunicat francès, va ser el comandant (*chief du bataillon*) Miocque qui va prendre el comandament de tots el batallons, cosa que indica la fallida de tota la línia de comandament durant els combats com una de les causes de la derrota imperial.

Els cronistes posteriors esmenten un vergonyós episodi després del combat de Mollet, amb una espècie de desfilada dels presoners pel mig de les tropes realistes. Aquesta vexació no està recollida per Gómez de Arteche, Bofarull o Plantada, però sí per d’altres autors. Blanch (1861) la critica durament en aquests termes: “Si tal se hizo [la desfilada], no hay motivo, por fun-

	Tropes imperials	Tropes realistes
Mollet		
morts	120-240	24-26
ferits	540-1.080	100-120
capturats	290-480	---
Santa Perpètua		
capturats	300	---
Granollers		
morts	15-30	---
TOTAL BAIXES ACCIÓ PRINCIPAL	1.265-2.130	124-146
Sants – Creu Coberta		
morts	5	1
ferits	20	3
capturats	4	---
TOTAL BAIXES	1.265-2.159	128-150

Figura 14. Estimació de baixes per mort, ferides i capturats el 21 de gener de 1810. La primera xifra indica l’estimació més baixa i la segona, la més alta. Font: elaboració pròpia.

dado que sea, que baste á excusar al jefe que dispuso un acto tan impropio de todo pueblo ilustrado como repugnante es para el carácter del español” (p. 18). Príncipe (1847),⁵⁸ però, troba una disculpa en què tal humiliació als vençuts era una

⁵⁷ Antoine Didier Guèry (Troyes, 1765 – Saintry, 1825), cavaller de la legió d’honor francesa, va ser enviat presoner a Lleida, juntament amb Charles de Wautier, del 112è Regiment d’Infanteria de Línia, i alliberat després de la caiguda de la capital del Segre. Retirat del servei actiu el 3 de setembre de 1811 va tornar a la seva ciutat natal d’on va ser batlle de 1811 a 1815.

⁵⁸ Miguel Agustín Príncipe pren les dades d’aquest episodi del general i historiador Charles Theodore Beuauvais de Préau, que ho narra sense citar fonts (Beuauvais de Préau, 1820, p. 39). L’autor francès, que va participar a la guerra a la Península, ofereix una visió molt dura sobre el caràcter brutal dels seus enemics. Tanmateix, recull la tesis de Duhesme que responsabilitzava el coronel Guèry de la derrota per imprudent en disseminar les seves forces. La guerra de la propaganda es va estendre més enllà de 1814.

forma de “reanimar el espíritu de los soldados, algo alicaído desde la rendición de Gerona” (p. 10).

L’origen d’aquest episodi és la crònica escrita per Beauvais de Préau (1820), que rebla el relat amb una descripció dels cossos dels soldats francesos dins les cases molletanes, assassinats després de rendir-se.

Tot i que és indubtable que es produïen aquests tipus de brutalitats per ambdues parts, tenim arguments per negar aquest darrer horripilant comportament a Mollet. Ni Augereau ni Saint-Cyr la mencionen, i el primer va passar físicament per Mollet. Tampoc Laffaille, un oficial observador i gens favorable als catalans, parla de cap massacre de presoners. Però, i aquesta és una dada potser definitiva, Duhesme en cap moment esmenta el fet. Ni tampoc al *Diario de Barcelona* no es parla d’una matança de presoners a Mollet tot i que el derrotat general francès hauria estat el primer interessat en demostrar la perfídia dels seus enemics.

Plantada referirà un episodi sobre un oficial que per desídia va deixar fugir un nombre indeterminat de presoners, fet que el va fer mereixedor d’una reconvençió de Campoverde. Però aquest fet no ha quedat reflectit per cap altre cronista ni hi ha proves que s’hagués produït.

Aquestes descripcions, però, ens mostren uns aspectes presents a la Guerra del Francès, com era la crueltat exacerbada entre les forces militars i també entre els civils, però també de determinades accions populistes per part dels alts comandaments militars. Campoverde –tin-drem ocasió més endavant de comprovar-ho– era un militar aristòcrata i ambiciós que es va aliar, els anys posteriors, amb els elements populars més radicalitzats i va fer servir eines de propaganda per ascendir al poder. No seria cap sorpresa que hagués estat ell mateix l’instigador d’aquest maltractament i humiliació a les tropes capturades. Campoverde va ser un dels promotors de l’intent d’enverinar els francesos a Barcelona el 1811,⁵⁹ fet que va trobar una forta oposició en Josep Manso i altres caps militars, que estimaven en aquella sort de guerra biològica un manca total de moral d’imprevisibles conseqüències per a tots dos bàndols. Les divergències entre Manso, un comandament valerós i temperat, i un ambiciós i poc escrupolós Campoverde, eren recurrents.⁶⁰ L’exabrupte recollit per Plantada a la seva crònica, “Vostè no és digne de portar aquesta insígnia!” (Vilaginés, 1996, p. 44) bé va poder ser dirigit pel tinent coronel Manso contra el brigadier Campoverde en ocasió de l’escarni als presoners.

⁵⁹ Aquest primer intent de Campoverde i Esteve Pagès contra la guarnició de Barcelona va ser el precedent de la famosa conspiració de les metzines organitzada pel general Lacy i el mateix Pagès el 1812.

⁶⁰ Campoverde havia recomanat a les autoritats militars l’ascens de Manso com a recompensa per les seves notables accions de guerra el 1809, no tant per reconèixer el mèrit d’un cap de miquelets sinó com una forma de buscar un aliat dins aquesta unitat militar irregular. Malgrat això, Manso no es va deixar comprar i va mantenir sempre una posició molt crítica amb les decisions tàctiques i estratègiques del marquès de Campoverde, qui no va gosar un enfrontament directe amb ell a causa de la gran autoritat moral i la seva fama entre les tropes realistes.

Però la pregunta és on era Duhesme tot aquest temps. Segons Mn. Ferrer (1815-18), Duhesme va partir de Barcelona el dia 21 de gener en direcció a Mollet, a les onze del matí. És a dir, amb el desastre de Santa Perpètua ja consumat i quan el combat a Mollet arribava al seu equador. Aquest testimoni directe nega per si sol la presència de Duhesme al front de les seves tropes a Mollet, fet que, molt alegrement, alguns historiadors del segle XIX i de l'actualitat havien afirmat, inventant de passada una fugida precipitada del general cap a Granollers que mai es va produir.

88

Si Duhesme havia estat ja avisat de la situació de les seves tropes, no ho sabem. Mn. Ferrer (1815-18, vol. 4, p. 73) no diu que marxés de forma preocupada o precipitada amb reforços, sinó únicament amb una petita escolta. Podem aventurar que es dirigia a Granollers per esperar l'arribada de Souham i Augereau, ignorant del que estava succeint. En tot cas, és evident que no va arribar a temps de donar ordres per organitzar una defensa ni una evacuació. El comunicat oficial francès, redactat per Miocque, no cita la presència del seu general al camp de batalla, ja que a cavall podia arribar a Mollet cap a les dues del migdia i la batalla havia finalitzat una hora abans. Mn. Ferrer (1815-18) explica que “a boca de nit” —és a dir, segons les efemèrides

d'aquell dia, entre les cinc i les sis de la tarda- Duhesme torna a Barcelona envoltat per:

(...) varios coraceros sueltos; quien con caballo, quien sin él; unos heridos, otros sin sombrero o morrión; notándose en seguida los mismo en algunas tropas de infantería. Al ver esta novedad los Barceloneses, creen ser prelude de alguna derrota, pues se acuerdan de que se notó igual escena en la calle del Hospital a los 7 de Junio de 1808 de resultas de la famosa batalla del Bruch⁶¹ (Ferrer, 1815-18, vol. 5, p. 73).

També parla que la guarnició de Barcelona es va posar en alerta màxima, que va creure un atac imminent. I és que Duhesme havia utilitzat més de la meitat de la guarnició imperial de la ciutat per a aquesta desastrosa operació amb la qual pretenia impressionar el mariscal Augereau. La pèrdua d'entre mil dos-cents i dos mil soldats⁶² era un desastre que deixava afeblida la guarnició de Barcelona de forma perillosa: no haguessin pogut sufocar una revolta armada interna i un atac exterior amb els pocs homes que encara hi havia a la ciutat. Però els plans de l'exercit de la línia del Llobregat no era intentar la captura de la capital, ja que l'exèrcit que marxava amb Augereau era tremendament superior; ni tan sols la “conquesta” de

⁶¹ Comparativament, les baixes imperials a les dues batalles del Bruc són similars a les patides al combat de Mollet, amb la diferència que en aquest darrer combat la majoria de pèrdues franceses es deuen a soldats capturats abans que morts o ferits. Així, les baixes del Bruc van ser de 403 morts i 874 ferits, mentre que les baixes totals a Santa Perpètua i Mollet van ser de mil dos-cents a dos mil entre morts, ferits i capturats, entre els quals nombrosos oficials superiors.

⁶² Duhesme, de forma anònima a traves de les pàgines del *Diario de Barcelona*, només en reconeixrà cinc-cents.

Mollet o Santa Perpètua. L'objectiu principal realista consistia a corcar tot el possible les unitats imperials. Els càlculs indiquen que les tropes de Duhesme al Baix Vallès van patir entre un 51 % de baixes, com a mínim, fins un màxim del 73,68 % i signifiquen no ja una derrota sinó un desastre.

Pel que sembla, una petita columna volant que operava al marge dret del Besòs, amb l'ajudant comandant Ordonneau⁶³ i el capità Laffaille al front intenten socórrer les forces delmades però només poden cobrir la retirada d'uns pocs efectius. El dia següent, aquests oficials entraran a Mollet i tot i que la propaganda francesa afirma que van expulsar "200 o 300 miqueletes" i "liberar prisoners" (*Diario de Barcelona*, 22 de gener de 1810) hem de posar en dubte també aquesta afirmació. Els qui van entrar a Mollet i van ordenar enterrar els morts⁶⁴ van ser Souham i Augereau. La xifra que el *Diari de Barcelona* dona sobre les forces realistes espanyoles d'onze mil soldats d'infanteria i vuit-cents de cavalleria són inversemblants. Tot l'exèrcit operatiu dels realistes a la zona del Llobregat i el Vallès no arribava a catorze mil infants i set-cents genets. Això hauria suposat desguarnir tota la resta del front únicament per escometre una simple brigada imperial, fet absoluta-

ment contrari a qualsevol estratègia militar mínimament lògica.

La derrota imperial es deu a la combinació de diversos factors. En primer lloc, l'encertat canvi d'estratègia realista. Cabanes (1809) havia deixat escrit:

Un ejército pequeño debe tener continuamente puesta su atención en el adversario. Debe no solamente aprovecharse de sus faltas, sino provocar al enemigo, y empeñarle en empresas distantes de su centro, en diversiones que debiliten sus fuerzas diseminándolas. Entonces puede atacarle con ventaja, y si tiene la fortuna de batirle, le hace perder las fuerzas que ha separado de su cuerpo principal (p. 166).

El combat de Santa Perpètua i Mollet (i el seus afegitons a Granollers i Sants) respon amb tal exactitud a aquesta premissa estratègica fins el punt de descartar tota casualitat o espontaneïtat de l'acció. Els realistes sabien que Duhesme acostumava a arriscar les seves tropes lluny de la capital, les disseminava imprudentment i, a més, és absent del camp d'operacions. Tampoc no té un aparell d'espionatge que l'informi sobre els moviments adversaris. Contràriament, O'Donnell disposa de la col·laboració d'un aparell d'intel·ligència sòlid i coneixedor del terreny, el sometent vallesà, que

⁶³ Ordonneau ocupava el càrrec de cap d'estat major de la guarnició de Barcelona sota les ordres de Duhesme.

⁶⁴ Cal preguntar-se si avui en dia continuen al lloc on van ser enterrats, prop del camp de batalla, els malaurats cossos dels soldats morts en aquell combat, tant francesos com catalans, espanyols, belgues, italians i suïssos. En escriure aquest article, les prospeccions arqueològiques de la sagrera de Mollet no han proporcionat restes dels morts a aquest combat i suposadament enterrats al seu cementiri.

a més fa tasques de reconeixement i guia pel territori per a les forces regulars.

Duhesme no explicarà mai la seva versió sobre aquesta desventura. Les seves memòries, escrites a França com a defensa de la seva actuació a Barcelona, finalitzen la narració molt convenientment a mitjans de 1809. Laffaille, llavors capità d'enginyers que va observar les conseqüències del combat, optà per una descripció generalista on fa recaure la responsabilitat de la derrota en les ordres d'Augereau que no deixaven més remei a Duhesme que dispersar imprudentment les seves unitats:

Paral·lelament ell [el mariscal Augereau] va enviar per un espia al general Duhesme l'ordre de marxar sobre la plana de Barcelona amb un destacament de la guarnició per anar-lo a esperar a Granollers, on el camí de Vic i la carretera d'Hostalric es troben.

O'Donnell va resistir el pas de la divisió de Souham, que es va veure obligada a tornar sobre els seus passos. El mariscal Augereau va endarrerir la marxa del comboi, i no en va donar cap avís al general Duhesme, que, situat a set llegües de Barcelona amb només mil vuit-cents homes, podia ser fàcilment copat per l'exèrcit espanyol.

El general havent esperat debades quatre dies a Granollers, va marxar a fer acte de presència a Barcelona, on només havia deixat una guarnició molt feble a les ordres del general Chabran. Pensant en la seva absència, que només va ser de divuit hores, les seves tropes que l'havien seguit fins a Mollet per esperar el seu retorn, sorpresos per l'avantguarda

d'O'Donnell, patiren un fracàs important (21 de gener). El mariscal Augereau, que va ser la primera causa, havia fet una acusació contra el general Duhesme, amb el qual ja havia tingut incidents violents en un altre època: i aquest general va haver de marxar de Catalunya (Laffaille, 1826, pp. 141-142).

4. Les conseqüències de la derrota imperial. Recepció, política i imaginari col·lectiu

Els dies 22 i 23 de gener de 1810, l'òrgan de comunicació de la Junta del Principat de Catalunya, *La Gazeta Extraordinaria*, publicava la notícia sobre l'acció de Santa Perpètua i Mollet. Per part seva, el citat *Diario de Barcelona* publica, el dia 23 de gener, la versió francesa dels fets, amb unes dades que podríem qualificar d'imaginatives. Més que propaganda de guerra, la versió de Duhesme –que ni tan sols signa el comunicat oficial– minimitza el número d'efectius propis i n'exagera de forma fantasiosa el dels realistes per acabar reconeixent la pèrdua d'almenys cinc-cents homes. Assegura haver fet dos-cents presoners als quals va haver d'abandonar “en las montañas” de Montalegre, fet absolutament incomprensible i il·lògic. Assegura el *Diari de Barcelona* que Ordonneau va arribar posteriorment a Mollet, va fer fugir una força de miquellets i va fer presoners; fets tots ells desmentits per la realitat i observadors com Mn. Ferrer, que negà tota veracitat a aquesta versió.

Però la notícia d'aquesta acció va transcendir ràpidament. El *Diario de Cervera* ho faria en els suplementes dels dies 23 i 24 de gener; a Mallorca, la

notícia va arribar a principis de febrer i el setmanari *El Extraordinario político mallorquín* (núm. 30, 8 de febrer de 1810, p.182) publica el comunicat oficial de Campoverde; *El Semanario Político de Mallorca* (núm. 32, 15 de febrer de 1810, p. 191) ampliava els detalls amb aquest paràgraf:

Noticia de Tarragona, del 27 de enero: Anteayer llegaron 400 prisioneros, entre ellos 17 oficiales; el día anterior llegó un Coronel que mandaba en la acción de Mollet. Hoy han entrado 7 carros de heridos franceses. Esperamos algunos centenares más de prisioneros.

El dia 17 d'abril, la *Gazeta del Consejo de Reyno y las Indias* reproduïx també la notícia. Però aquesta informació va arribar encara més lluny. Així, el periòdic *El Español*, de Londres,⁶⁵ va publicar la notícia, on esmenta que “ayer [12 de març] entraron 510 prisioneros franceses en Tarrasa, con 16 oficiales, un coronel y un teniente coronel de coraceros” (*El Español*, 30 d'abril de 1810, p. 81). Més endavant, *La Gazeta del Gobierno de México* (10 de juliol de 1810, p. 4) també donarà compte d'aquest combat. A l'annex 1 el lector trobarà una relació exhaustiva de les diferents publicacions que donaren notícia d'aquest combat.

Les repercussions propagandístiques d'aquesta acció bèl·lica eren evidents. Gairebé dos anys després de l'inici de la guerra, amb un re-

guitzell de derrotes, les forces realistes explotaven al màxim qualsevol fet favorable per engrescar la població. La notícia d'aquesta victòria va ser recollida també a diaris personals. El pagès de Castellolí (Anoia), Ramon Brugues, escriví aquesta entrada al seu dietari:

Lo dia 21 de jener de 1810 donavem un atacu las nostras tropas a los francesus a prop de Granollers bora Santa Perpètua y lo foch no durà una ora y feran perda de francesus entra morts i presuners passat de 13 sents (Estrada, 2009, p. 180).

L'acció de Santa Perpètua i Mollet tindrà ressò, també, en el discurs públic d'anys posteriors. El primer exemple el trobem en un “discurso político” sense signatura, que apel·la a la resistència total:

(...) oponiendo entre tanto una barrera de sangre a la marcha destructora de Augereau, desconcertando sus planes y sacrificando miles de sus bandidos.

Los [francesos] que lograron sobrevivir a la catástrofe de Gerona, han perecido en las jornadas de Collsuspina, Santa Perpetua y Mollet, y los nuevos conscriptos destinados por el trono a reemplazar las bajas, vendrán insensiblemente a estrellarse contra este baluarte impenetrable de la libertad (*Semanario político de Mallorca*, núm. 41-42, 22-23 de març de 1810, p. 249).

⁶⁵ *El Español* va ser fundat per l'escriptor i intel·lectual espanyol José María Blanco White (Sevilla, 1775 – Liverpool, 1841) descendent de catòlics irlandesos establerts a Espanya. Mossèn de caràcter liberal i crític amb el catolicisme espanyol, va emigrar a Anglaterra el 1810, on va publicar aquest periòdic, crític amb les corts de Cadis, fins el 1814. Posteriorment va convertir-se en pastor anglicà i va trencar amb l'església de Roma.

Però Mollet va ser present també en boca del president del Consell de la Regència, Joaquín Mosquera y Figueroa,⁶⁶ el mateix que va promulgar la constitució de Cadis. El *Diario de Palma*, l'11 de març de 1812, publicava la "Proclama a los guerreros del Primer Ejército", un fragment del qual es reproduïx a continuació:

Soldados, vuestros gloriosos hechos en el Bruc, San Cugat, Collsuspina, Mollet, La Bisbal, Sallagosa⁶⁷ y Gerona han probado bien a la Patria, y al amedrentado continente de Europa, que los franceses no son invencibles y que su jactancia solo puede triunfar de los débiles y cobardes; pues si hubierais arrojado las armas de la mano cuando fortuna no os fue tan lisonjera en las acciones de Llinars, Valls, Vic y Margalef, no levantaría España su atrevido pendón, que un día ha de colocar, con mengua del monstruo de Córcega, sobre el Pirineo.

A més de l'efecte galvanitzador sobre la moral de resistència de la població civil i militar, l'èxit obtingut al Baix Vallès va ser monopolitzat per Campoverde, qui ho va utilitzar de forma reiterada per crear una plataforma que donés suport al seu ascens dins la cúpula militar. Ramisa (2016) ha estudiat l'episodi de la crisi interna de la Junta del Principat de Catalunya i l'actuació de Campoverde per obtenir el comandament

de l'exèrcit a Catalunya, fets que descriu com un cop d'estat en tota regla. Segons ell, Campoverde, aliat amb alguns líders extremistes com el pare Antonio Coris i Esteve Pagès, va aprofitar els aldarulls organitzats per aquests a principis de 1811 a Reus i Tarragona per provocar una crisi interna a la Junta catalana. Aquesta aliança conduiria a l'elecció d'una nova Junta, de caràcter populista, que conferirà el comandament suprem de l'exèrcit a Catalunya, malgrat la forta oposició d'O'Donnell, Manso i el cap de miquelets, Milans del Bosch, al qual Campoverde arrestaria, si bé breument, perquè era un obstacle a les seves ambicions polítiques.

La proclama de la nova Junta de Catalunya, publicada el gener de 1811, és tota una significativa declaració populista:

El nombre de Campoverde había sido repetido en esta provincia con emoción, entusiasmo y confianza, y el eco de las aclamaciones con que la gratitud catalana vitoreó a este benemérito General por las gloriosas jornadas de Santa Perpétua, Mollet, Manresa, Tivisa, Sallagosa y Cardona, resonaba en los oídos de todos los buenos patricios y defensores de nuestra libertad. Los deseos que animaban a los habitantes, por un espontáneo e irresistible movimiento, se asomaron a las bocas de todos, y cuando todos pronunciábamos afec-

⁶⁶ Joaquín Mosquera y Figueroa (Popayán, 1748 – Madrid, 1830) va ser president de la tercera Junta de Regència del 2 de gener al 15 de juny de 1812.

⁶⁷ Sallagosa (Saillagouse, en francès) és una petita municipalitat de la Catalunya Nord, a l'Alta Cerdanya. Cap a 1811 comptava amb poc més de 360 habitants. Campoverde va realitzar un raid a aquesta població més enllà dels Pirineus en un eficaç cop propagandístic personal però irrellevant militarment.

tuosamente el nombre de Campo-verde, supimos con satisfacción que la unidad de votos de Salvar la Patria lo había nombrado caudillo de nuestro ejército y jefe de esta provincia (*Gazeta Militar y Política del Principado de Cataluña*, núm. 42, 15 de gener de 1811, p. 323).

Esgarrifa constatar en les similituds d'aquesta exaltació a la prefectura amb episodis posteriors viscuts a l'Estat espanyol al segle XX. Veiem, doncs, com apareixen durant la Guerra del Francès els elements distintius de les posteriors guerres civils. Als enfrontaments entre conservadors i liberals, moderats i radicals, societat civil i església, etc. s'hi afegeix la intervenció dels comandaments militars en la política i l'administració civil per supeditar aquestes a la potestat militar. I també comprovem com els èxits bèl·lics, per magres que foren, serien la base de l'ascens social d'oficials i aristòcrates.

En efecte, Campoverde va ser el primer en comunicar l'èxit de Santa Perpètua i Mollet tot atribuint-se la victòria, malgrat que la seva contribució al succés pot ser qüestionable. En efecte, la captura del batalló del 112è Regiment de Línia a Santa Perpètua cal atribuir-la a l'audàcia de Josep Manso i els miquelets del terç de Berga, amb la participació d'Alsina abans que a la decisió del marquès. Després, aquest intenta-

rà guanyar-se, per la seva causa, al cap dels sometents, Francesc Alsina, condecorant-lo amb una medalla i concedint-li una exempció d'impostos (Ferrer 1815-18, vol. 5, p. 287).⁶⁸ Era una forma d'atraure la complicitat de la protoburguesia pagesa igual que procurar anteriorment l'ascens de Manso havia estat una forma de comprar voluntats entre els miquelets. L'aliança entre els elements liberals o revolucionaris més extremistes de la Junta del Vallès, com Pagès, tot i que antinatural per a un aristòcrata, era una necessària maniobra política per obtenir el poder dins l'exèrcit, on també tenia una camarilla favorable. Així, el coronel Nicolàs Chacón, cap del Regiment Numància –que no va ser al combat de Mollet– va escriure un “Elogio” amb motiu de la pressa de Figueres per Campoverde el 1811, i va ser enviat per aquest a Cadis per informar d'aquest triomf i vindicar la figura del seu cap (Chacón, 1811).⁶⁹ Però la figura de Campoverde va acabar per declinar degut a la pèrdua de Tarragona i altres derrotes. Si bé Campoverde era un comandament capaç de seguir un pla de batalla elaborat per d'altres, potser no era tan bo a la hora de planificar i dur a terme per si mateix una campanya militar victoriosa. Després de 1811, algun cronista desencantat va deixar escrit sobre Campoverde: “ni se sap on és... covard i inexpert” (Ca-

⁶⁸ La concessió es va materialitzar el 8 de gener de 1811 per un acord de la Junta de Catalunya, ja en mans dels elements populistes del partit de Campoverde, signat per Juan Saurí (Ferrer, 1815-18, vol. 5, p. 288).

⁶⁹ A l'opuscle, fet també com a resposta contra les acusacions de despotisme que ja començaven a circular contra Campoverde, es cita novament Mollet com a exemple de la seva capacitat militar. El coronel Chacón va defensar la figura de Campoverde davant les corts gaditanes en una comissió celebrada el 5 de maig de 1811.

nales, 2003). El marquès va dedicar la major part del temps entre 1812 i 1815 a replicar les constants –i fundades– acusacions d'incompetència i despotisme per part d'O'Donnell, Milans i altres caps militars.

Si les repercussions polítiques de la victòria a Santa Perpètua i Mollet van ser significativament propagandístiques, per a la moral col·lectiva de resistència i per a ambicions personalistes, per a l'Imperi francès també va ser una qüestió de moral de combat i política interna. És probable, tal com apuntava Laffaille, que les relacions entre Augereau i Duhesme no fossin, precisament, amistoses. Però a partir del desastre al Baix Vallès, aquestes es tornen definitivament hostils. El mateix dia de l'arribada del mariscal a Barcelona, aquest convoca un consell de guerra per examinar l'actuació de Duhesme. Mollet va ser tant la causa com l'excusa per jutjar les actuacions del cap militar de Barcelona des de 1808, amb acusacions d'incompetència militar i de generar conflictes innecessaris amb la població civil de la ciutat. Com a resultat, Duhesme va ser destituït del seu càrrec i enviat urgentment a París per respondre davant Napoleó. Aquest, per raons d'oportunitat política, es negava a castigar el seu veterà general i va exigir revisar el

cas i investigar si els testimonis en contra seva estaven fundats o eren producte d'una revenja personal. L'emperador no volia donar, amb la degradació d'aquest general, “una satisfacció als espanyols”, segons els historiadors anglesos Napier (1929) i Oman (1902-1930), que citen la correspondència de l'emperador.⁷⁰ Gómez de Arteche cita també aquest despatx del 24 d'abril de 1810 enviat per Napoleó al general Clarke des de Compiagne:

Después de la denuncia del Mariscal Augereau contra el General Duhesme, el cónsul de Francia y otros individuos, se hace necesario pedir datos precisos, los nombres de los vocales de la comisión formada por el Mariscal Augereau, los resultados de la indagatoria, los interrogatorios del General Duhesme y de los otros acusados (Gómez de Arteche, 1868-1903, volum VIII, p. 251).

Segons Gómez de Arteche (1868-1903), la posició política de Duhesme havia estat en precari des de “el poco lisonjero concepto que mereciera al general Gouvion Saint-Cyr” (volum VIII, p. 250) atesos els seus fracassos anteriors i la forma despòtica i poc intel·ligent de gestionar una ciutat com Barcelona, que provocava queixes tant

⁷⁰ Segons Oman (1902-1930):

Augereau va entrar a Barcelona el dia vint-i-quatre, i de seguida va fer valer la seva autoritat destituïnt Duhesme de la governació i enviant-lo a França. Eren vells enemics, i els amics del general consideraven la seva desgràcia com una mostra de rencor per part del seu superior. Però com totes les narracions espanyoles descriuen la dictadura de Duhesme de divuit mesos caracteritzada tant per la rapacitat privada com per l'opressió pública, és probable que l'acció del Mariscal fos totalment justificable. L'emperador, però, es va negar a sancionar el processament del general pels càrrecs que se li imposaven, remarcant que tals procediments farien massa plaer als catalans, “il y avait bien autre chose à faire que de réjouir les Espagnols par cette reaction” (tenia millors coses a fer que delectar els espanyols amb aquesta reacció). (p. 291).

dels catalans –afrancesats o no– com dels mateixos francesos.⁷¹ El desastre de Santa Perpètua i Mollet va significar la tomba política i militar de Duhesme, que no tornaria a comandar tropes fins la definitiva batalla de Waterloo, on va resultar ferit de gravetat, traspassat poc després. És coneguda l'anècdota que Napoleó, quan havia de triar un general, examinava amb atenció les seves qualitats tàctiques, els encerts a les ordres i altres qüestions tècniques, per acabar preguntant els seus assessors si el candidat, a més, tenia sort o no. Perquè per més que la guerra depèn de molts factors organitzatius, econòmics, tàctics, geogràfics... l'emperador era conscient que la sort podia ser un factor més, tot i que impossible de quantificar, en una batalla. És evident que la bona sort va abandonar Duhesme aquella freda jornada a les terres vallesanes.

Qui va tenir, per contra, bona sort va ser el cap de sometents Francesc Alsina. No només va obtenir beneficis tangibles per la seva participació en aquella acció, sinó

que va poder sobreviure als intents de captura i assassinat que els ocupants van dur a terme. Mn. Ferrer (1815-18) narra que el dia 6 d'abril de 1810, una columna de cinquanta-dos soldats va intentar capturar-lo al seu mas a Polinyà,⁷² en represàlia per la seva participació en aquell combat i també per l'assassinat d'un correu francès prop de Montcada per obtenir els plecs, plans d'operacions i mapes. Segons el cronista, els soldats imperials van arribar fins al dormitori d'Alsina, que es va defensar com va poder i va resultar ferit fins que la intervenció de familiars, criats i el sometent local, alertat de l'atac, va aconseguir alliberar-lo i matar o capturar la majoria dels soldats. Un altre dels protagonistes de l'operatiu, Esteve Pagès, va tenir una vida més tortuosa. Ja hem vist que l'any 1811 va prendre partit per Campoverde i, de fet, es va convertir en cap de l'espionatge català a les ordres del general Lacy el 1812. La seva carrera va quedar trastocada a principis de 1813, quan els francesos van aconseguir capturar Pagès.

⁷¹ Cabanes (1809) dona raó d'una carta interceptada pels espies que el general Lechi va enviar a Duhesme amb ocasió del primer setge de Girona, al 1808, que aquest darrer dirigia. El subaltern es queixava que el seu superior havia deixat tan poques tropes de la guarnició a Barcelona que aquesta quedava completament exposada i indefensa contra un aixecament popular o un atac exterior. A més d'endur-se la meitat de les tropes de la guarnició, Lechi acusava Duhesme de la manca de comunicació, ja que, durant vuit dies, Duhesme no li havia enviat cap missatge i Lechi ignorava la situació de Duhesme, els seus moviments o la data prevista de tornada a la capital catalana. La intercepció de cartes i ordres escrites entre unitats franceses eren constants. Segons Cabanes, es copiaven i després es feien arribar els seus destinataris, amb la qual cosa les tropes realistes podien avançar-se als plans operatius adversaris. També constituïen una gran font d'informació política sobre les desavinences internes entre els generals francesos, com ho demostra la carta citada.

⁷² La masia ca n'Alzina (o Alsina) de Polinyà, construïda al 1609 i reformada els segles següents, encara existeix tot i que transformada en un restaurant, amb habitatge a la planta superior. La masia té la declaració de Bé Cultural d'Interès Local (BCIL), amb el número 08167-15. El jaciment adjacent, del segle I-II aC, inventariat però no excavat, forma part del traçat de la Via Augusta.

Figura 15. Escut de distinció de plata de la batalla d'Hostalric. La medalla rebuda per Francesc Alsina seria similar a aquesta medalla atorgada anteriorment per O'Donell per recompensar el valor dels participants a la defensa d'Hostalric el maig de 1810. Font: © Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona (2023), col·lecció de numismàtica 063033-N.

96

Figura 16. Reproducció de la distinció del combat de Mollet, insígnia amb els colors del Regiment Numància. Font: Ministerio de Defensa de España, Instituto de Historia y Cultura Militar.

Condemnat a mort, va traïr els seus agents i els va denunciar a canvi de la seva vida. Pagès restaria a presó fins la definitiva retirada francesa el 1814 (Ramisa, 2016). El tinent

coronel Manso va continuar la seva exitosa campanya al front dels miquelets, va arribar a ser general i nomenat comte de Llobregat anys després d'acabada la guerra. Liberal moderat convençut, es va anant distanciant, amb el temps, de la vida pública.

Novament, la memòria local no ens informa de les conseqüències que van arrossegar Ventalló, Falguera ni, en general, la població molletana arran d'aquell combat. Pel que semblen indicar les memòries de Saint-Cyr (1821) i Laffaille (1826), no hi va haver cap represàlia contra els civils o el seu sometent per part d'Augereau. De fet, a partir de 1810, amb el desplaçament del front de guerra català cap a Lleida i Tarragona, no hi haurà cap altra acció significativa a excepció d'un atac a Granollers el 18 de juliol.⁷³

Restaria, amb lògica, analitzar les repercussions militars d'aquell combat. Ja hem vist que el propòsit principal, quan no únic, de l'operatiu era provocar baixes a l'enemic, erosionar les seves forces i no pas conquerir o alliberar territoris concrets o impedir l'entrada dels reforços imperials a Barcelona. Des d'aquest plantejament, l'operatiu va ser un èxit indiscutible. García Fuentes (2008) va efectuar un cens d'accions i combats de 1808 a 1814 i en comptabilitza un total de quaranta-cinc. D'aquestes, trenta van ser fetes sense l'auxili de les tropes angloluses, amb un resultat de vint derrotes i deu victòries. El combat de Santa Perpètua i Mollet va ser una d'aquestes deu, fet que ja

⁷³ En aquest combat hi va participar el regiment de Saxons Duchies, on el tinent Muller va morir a conseqüència de les ferides.

ens n'indica la importància i significat, si no en el camp estratègic sí pel seu caràcter galvanitzador de la resistència contra els invasors. Que amb el pas del temps quedés diluït dins la memòria històrica degut els esdeveniments posteriors tant d'aquesta guerra concreta com de la urgència de les guerres carlistes no en desmereix la magnitud.

Si ja el marquès de la Romana, possiblement un dels millors militars d'aquella època, i estratègues com el català Xavier de Cabanes propugnaven el 1809 un canvi de mentalitat i evitar batalles campals per centrar-se en una guerra de desgast i evitar quedar encerclats a ciutats i places fortes, el moviment de tropes en guerrilla no s'adoptaria com a estratègia general fins 1811 com a forma de distreure i immobilitzar les tropes imperials per donar temps a Wellington d'anar destruint a poc a poc els cossos d'exèrcit napoleònics aïlladament. Un dels èxits que provaven l'encert d'aquesta forma de guerra era, precisament, el combat de Santa Perpètua i Mollet. Així, en un opuscle signat amb el nom de ploma d'El Patriota, un anònim expert advertia, el juny de 1810, sobre els avantatges d'aquest tipus d'operatiu sobre les tàctiques absurdes que freqüentment utilitzaven els generals espanyols:

Como quiera, la guerra en toda situación debe ser ofensiva, obrando sobre las línea de operaciones del enemigo, como hizo O-Donell en Mollet y en Collsuspina, o bien sobre su interior, como hay siempre más o menos proporción en un

espacio tan inmenso como ofrece toda la extensión de nuestra península; más para nosotros la línea enemiga es como un paredón inmenso con solo el frente, sin costados ni espalda, de modo que la falange macedónica con toda su estancada torpeza se nos haría absolutamente invencible. Para ejecutar aquel sistema que es el verdadero, se tiene con la facilidad que se ha dicho, noticia individual de los puntos ocupados, y se sorprenden a un mismo tiempo o se van arrojando sucesivamente, según las fuerzas, las distancias, la disposición del terreno y otras mil circunstancias adversas o favorables (El Patriota, 1810, p. 38).

L'anònim estratèga encerta amb clarividència els fonaments de la guerra asimètrica, on un dels bàndols és més petit –o és clarament molt més feble en recursos de tot tipus– que l'altre. Aquests ensenyaments conduïen a un abandonament de les tesis del model estratègic i tàctic prussià de Frederic II (sobre els quals l'antiquat exèrcit borbònic espanyol estava constituït) per adoptar un model molt més flexible i dinàmic capaç de resistir i imposar-se, a la llarga, a la guerra de moviments napoleònica. Aquests atacs de flanqueig, aquestes accions insidioses i d'efecte sorpresa sobre la rereguarda enemiga, que provocava errades en l'adversari, talls de comunicacions i dispersió, van ser importades pels generals russos contra la Grande Armée de Napoleó, que el 24 de juny de 1812 atacaria l'imperi rus. Les idees de la Romana,

Cabanes i aquest ignot Patriota van ser provades amb èxit per O'Donnell i Wimpffen al Vallès.⁷⁴ El mariscal Saint-Cyr afirmarà:

Havia tingut lloc el desgraciat afer de Santa Perpètua o Mollet i va seguir poc després el de Villa-Franca. Aquests fets van aixecar el coratge dels catalans, van provocar èxits que ja no gosaven esperar, van recuperar l'energia i l'audàcia, i van tornar a portar l'estupor i el desànim a l'exèrcit francès (Saint-Cyr, 1821, p. 270).

Extraordinària i sincera confessió de Saint-Cyr, que revela fins a quin punt va impactar a les tropes franceses aquell malson viscut al Vallès.

98

Malgrat que la memòria i el significat d'aquest combat poc ha perdurat fins als nostres dies, va ser molt present al segle XIX, fins i tot abans que Vicenç Plantada en parlés a les pàgines del periòdic *La Renaixença*. Ja hem vist que aquest combat era sempre citat pels historiadors i militars. Era prou conegut el fet que les cuirasses capturades a Mollet van servir per equipar el primer regiment de cavalleria cuirassada que hi va haver: el Regiment de Cuirassers espanyols, creat per O'Donnell. I així el combat ha estat recollit per Gómez de Arce, Príncep, el comte de Clonard, Bofarull... Rodríguez Solís (1895) exagera la participació de sometents al combat de Santa Perpètua i Mollet dins

un context en què la desconfiança vers l'exèrcit regular per les guerres carlines, l'emancipació sud-americana i els continus pronunciaments i assonades militars feien necessari exaltar la figura dels guerrillers com a sinònim de classes populars i essència de la nació espanyola. Fins i tot el braó de Manso i el terç de Berga a Mollet van servir d'inspiració a una cromolitografia de Joan Serra Pausas (figura 17) com a il·lustració d'una novel·leta per entregues d'Alfredo Opisso (conegut pel seu nom de ploma Carlos Mendoza), titulada *El Grito de Independencia*, apareguda el 1881.

Coneixia Vicenç Plantada les referències fetes anteriorment? És possible que tingués coneixement del relat de Mn. Ferrer (1815-18), ja que, per exemple, d'ell extreu el text de la versió dels fets publicat al *Diario de Barcelona*, tot i que no en cita la procedència. Possiblement tingués també referències del llibre de Príncep (1847); però és dubtós que tingués accés a les memòries dels generals francesos com Saint-Cyr i menys de l'italià Gabrielle Pepe. El fet de no mencionar Josep Manso indica que Plantada tampoc no va accedir als articles de premsa que tractaven de la mort del comte de Llobregat i que citaven l'episodi de Mollet. Podem plantejar, com a hipòtesi de treball, que Plantada coneixia algunes d'aquestes obres, les utilitza en part i les completa amb la memòria local, com a bon folclorista, per recuperar i recrear un

⁷⁴ O'Donnell repetiria un esquema similar aquell mateix any a la Bisbal d'Empordà: va efectuar un desplegament que amenaçava simultàniament diverses poblacions; els francesos varen reforçar aquells llocs i la dispersió resultant va ser aprofitada pel general per concentrar ràpidament els seus efectius sobre aquesta població i imposar-se a unes tropes vulnerables.

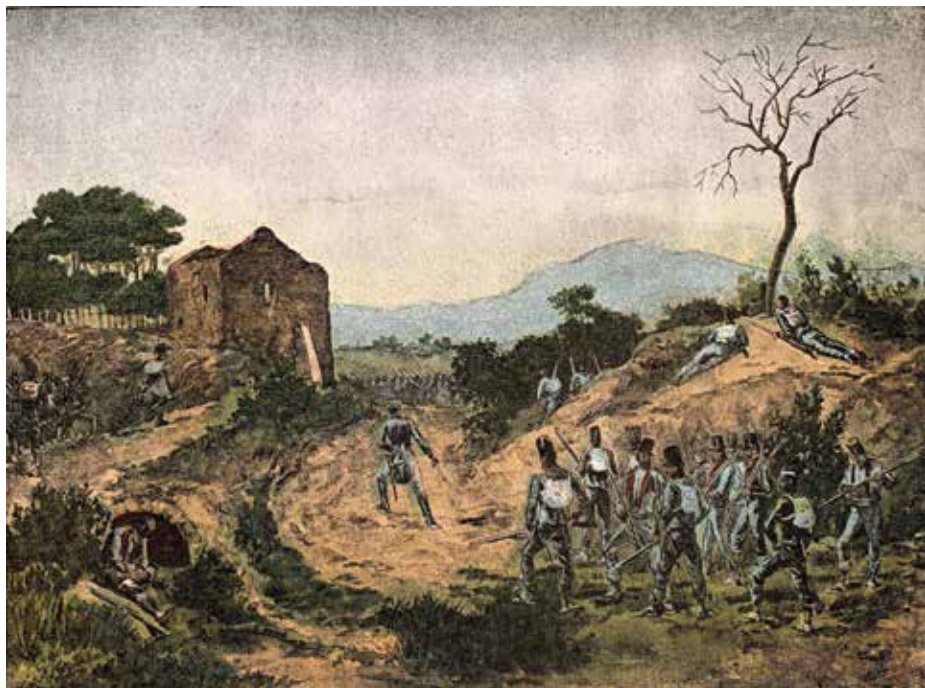

Figura 17. Il·lustració de la novel·la *El Grito de Independencia*. Al peu s'hi pot llegir “*Sorpresa de los franceses por Manso en Mollet y Santa Perpetua*”. Font: cromolitografia de Joan Serra Pausas reproduïda a Mendoza (1881).

99

relat que a Mollet ja havia quedat relegat a l'àmbit de llegenda local, més o menys creïble, més o menys versemblant però distorsionat. I el dona a conèixer, mèrit seu, en català tot buscant un equilibri entre el seu catalanisme i el relat patriòtic espanyolista que caracteritza la història de la Guerra del Francès. Va influir la narració del folklorista molletà a d'altres autors catalans posteriors? És difícil de precisar. L'obra de Bofarull, apareguda temps després de la publicació de Plantada a *La Renaixença*, no sembla recollir les dades aportades, excepte el protagonisme d'Alsina, però és possible que Bofarull, un actiu i compromès

autor catalanista, les hagués llegit a les pàgines del principal periòdic catalanista de l'època. En una nota manuscrita, Plantada reconeix haver llegit el llibre de Blanch (1861) però, aixó sí, després d'haver escrit la seva crònica i és rere aquesta lectura quan coneix l'acció de Manso i d'altres detalls que no sabia.⁷⁵

Amb el pas del temps, amb la dissortada història del segle XX, el llunyà episodi de la guerra napoleònica va quedar a l'oblit o, en el millor dels casos, circumscrit a un caràcter anecdòtic impropï de la seva natura real, associat a un passatge folklòric, de curiositat i anecdòtic però poc rellevant.

⁷⁵ AHMVA, Fons Vicenç Plantada.

5. Conclusions

Seria agosarat, per part de l'autor, elevar a conclusions definitives el que no és una altra cosa que un cens de fonts primàries i secundàries i un primer intent de reconstrucció argumentada i crítica dels fets històrics sobre aquell combat. Sense un testimoni local directe escrit per un vilatà que visqués aquells esdeveniments, ens trobem amb interrogants que encara no podem resoldre, com per exemple la quantitat de sometents que hi havia a Mollet, o si hi va haver soldats de lleva que van nodrir les unitats de miquelets o l'exèrcit regular. No sabem res dels patiments personals de la població, el seu dia a dia, etc. Tampoc no disposem de troballes arqueològiques.⁷⁶ En efecte, les masies de can Banús, can Lledó, mas Umbert (La Marineta), punts clau d'aquells dies, són en peu avui en dia però la quantitat de modificacions, reparacions, reconstruccions i usos dels quals han estat objecte des de llavors potser han esborrat tot rastre que hi poguéssim quedar d'aquells dies. Igual passa amb els terrenys on es van produir els combats: els cultius i posteriorment les edificacions potser ens han privat de trobar ferralla, uniformes, projectils i d'altres objectes procedents dels soldats. Ni tan sols sabem on es troben ara els cossos dels soldats francesos, italians, catalans i espanyols que van trobar la mort a aquesta terra fa més de dos-cents anys enrere!

Podem afirmar, això sí, que el combat de Santa Perpètua i Mollet si bé no va ser un fet bèl·lic decisiu a la llarga ni mític, sí que va significar un important efecte militar, polític i estratègic per a tots els implicats. L'ambició desmesurada de Campoverde; la fi de Duhesme; un (altre) episodi que va cimentar la fama heroica de Manso i O'Donnell i la llegenda de Ventalló, Falguera i Alsina; un esdeveniment que segurament va influir en la població molletana i va determinar l'actuació del sometent local el 1823, durant la invasió dels Cent Mil Fills de Sant Lluís, que acabava amb el Trienni Liberal espanyol i restaurava l'absolutisme de Ferran VII. Hi havia notícia a Mollet de les insurreccions populars a Catalunya que esclataren com a conseqüència de la invasió francesa el 1808? Va alterar la composició del poder local i el sometent?

Va ser la ocupació francesa de 1808 a 1814 l'inici del Mollet polític, del trencament –ideològica i espiritualment parlant– amb l'Antic Règim? Com va rebre la població molletana el retorn de Ferran VII el 1814 quan es va dirigir des de Girona a Barcelona? Com va condicionar el record d'aquell combat en les posteriors carlinades? Quin va ser el cost econòmic de la reconstrucció d'habitatges i béns dels molletans? Quin va ser el cost en vides humanes, desnutrició, malalties i patiments de tot tipus que van haver de superar a més de la inestabili-

⁷⁶ Sabem que a finals del segle XIX, el rector parroquial Mn. Triadú va fer entrega a l'Associació d'Excursions Catalana d'unes bales de canó procedents, segons ell, de la Guerra del Francès. Però ningú, en aquell moment, va deixar constància del lloc on es van trobar, ni del seu calibre, si havien estat disparades o bé abandonades pels francesos o pels realistes (Pérez, 1996).

tat política del moment? Aquestes són preguntes que lícitament ens podem fer a partir de les dades que avui podem conèixer sobre aquells anys. Per què no tenim ara una empremta més profunda i assenyalada sobre aquells difícils anys i sobre la memòria de molletanes i molleta-

nes que les van patir? Són respostes que aquest assaig no pot, ni pretén, respondre: seran necessàries noves recerques encetades per altres investigadors amb noves fonts, dades, argumentacions, hipòtesis i, amb tota probabilitat, amb noves i interessants preguntes.

Bibliografia

- Abbiati, M. (2016). *L'Esercito italiano e la conquista della Catalogna (1808-1811). Uno studio di military effectiveness nell'Europa Napoleonica* (tesi doctoral). Universitat de Milà.
- Ávila, J. (2011). El cinturón militar defensivo español en 1808. Torres, fortalezas abaluartadas y plazas fortificadas de las costas y fronteras españolas antes de la Guerra de Independencia. Monte Buciero, 15, 95-160.
- Beauvais de Préau, C. T. (1817-22). *Victoires, Conquêtes, Désastres, Revers Et Guerres Civiles des Françaises de 1792 à 1815*. 26 volums. C.L.F. Panckouke, Editeur.
- Blanch, A. (1861). *Cataluña. Historia de la Guerra de la Independencia en el antiguo Principado*. 2 volums. Imprenta y Librería politécnica de Tomás Gorchs.
- Bofarull, A. (1886-87). *Historia crítica de la Guerra de la Independencia en Cataluña. Continuación de la Historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña*. 2 volums. F. Nacente Editor.
- Burham, R. (2011). *Charging Against Wellington. The French Cavalry in the Peninsular War, 1807-1814*. Frontline Books.
- Cabanes, F.X. (1809). *Historia de las operaciones del Ejército de Cataluña en la Primera Campaña en la guerra de Usurpación, ó sea, de la Independencia de España*. 2 volums. Imprenta de La Gazeta.
- Canales, E. (2003). Ejército y población civil durante la Guerra de la Independencia: unas relaciones conflictivas. *Hispania Nova*, 3, 10-37.
- Chacón, N. (1811). *Elogio del Marqués de Campo-verde*. Imprenta del Estado Mayor General a càrrec de D.R. Howe.
- Coplas, I. (1961). *El invicto conde del Llobregat y los hombres de Cataluña en la Guerra de Independencia: luchas civiles en la primera mitad del siglo XIX*. Publicaciones de la Sección de Prensa de la diputación Provincial de Barcelona.
- Corchón, J. (1949). Las divisiones territoriales napoleónicas en el Principado de Cataluña. *Estudios geográficos*, 10(35), 251-298.
- Dantí, J. (2000). Els dominis eclesiàstics al Vallès Oriental als segles XVI-XVIII. Els capbreus de Sant Pere de les Puelles. *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols*, 18, 247-266.
- Duhesme, G.P, Ric, P.M., Senén de Contreras, J. i Vaughan, C.R. (1823). *Mémoires de Duhesme, de Vaughan, de D. Maria Ric, et de Contreras*. 2 volums. Chez G.L. Michaud Libraire-Éditeur.
- El Patriota (1810). *Reflexiones sobre el estado actual de la nación española*. Imprenta de Marina.
- Estado militar de España. Año de 1808 (1808). Imprenta Real.
- Estados de la organización y fuerza de los ejércitos españoles beligerantes en la península, durante la guerra de España contra Bonaparte. Arreglados por la sección de historia militar en 1821 (1822)*. Imprenta de la viuda é hijos de Antonio Brusi.
- Estrada, G. (2009). El dietari sobre la Guerra del Francès de Ramon Brugués, de Can Lluçà de les Parres (Castellolí). *Miscel·lània Aqualatensia*, 13, 159-182.
- Ferrer, L. (2021). Las crisis de mortalidad en Cataluña (1700- 1860). Cronología, intensidad y geografía. *Revista de Demografía Histórica – Journal of Iberoamerican Population Studies*, 39(3), 83-91.

- Ferrer, M. J. (2015). Terrassa, 1809: Un suís a la font Vella. *Terme*, 30, 143-154.
- Ferrer, R. (1815-18). *Barcelona cautiva, ó sea, Diario exacto de lo ocurrido en la misma ciudad mientras la oprimieron los franceses, esto es desde el 13 de febrero de 1808 hasta el 28 de mayo de 1814; acompaña a los principios de cada mes una idea del estado religioso-político-militar de Barcelona y Cataluña*. 5 volums. Antonio Brusi impresor.
- García Fuertes, A. (2008). El Ejército Español en Campaña en los comienzos de la Guerra de la Independencia, 1808-1809. *Monte Buciero*, 13, 101-166.
- Gil, A. (2010). *Diccionario biográfico de España 1808-1833. De los orígenes del Liberalismo a la reacción absolutista*. 3 volums. Fundació Mapfre.
- Gómez de Arteche, J. (1868-1903). *Guerra de La Independencia. Historia Militar de España de 1808 a 1814*. 14 volums. Impremta y Litografía del Depósito de la Guerra.
- Gutierrez, A. (2008). L'arxiu parroquial de Sant Fost abans de 1936. *Campsentelles*, 11, 25-34.
- Laffaille, G. (1826). *Mémoires sur les campagnes de Catalogne du Corps d'Armée des Pyrénées-Orientales, commandé par le general Duhesme en 1808*. Anselin et Pochard.
- Lafon, J. M. (2006). Les violences sexuelles en Espagne (1808-1814): ce que révèlent les témoignages. *Bulletin Hispanique*, 108(2), 555-575.
- Lievyns, A., Verdot, J.M. i Bégat, P. (1842-47). *Fastes de la Légion d'honneur. Biographie de tous les décorés*. 5 volums. Bureau de l'Administration.
- Liria, L. i Triquell, G. (1990). Jaume Maspons i Vergés. Notes sobre un militar vallesà a la Guerra del Francès. *Lauro*, 1, 8-9.
- López García, B. (1884, 3 maig). Recuerdos del 2 de mayo de 1808 y de Don José Manso. *La Aménidad Boletín Semanal de Ilustración y Recreo*, 156-159.
- Martinien, A. (1899). *Tableaux par batailles des officiers tués et blessés pendant les guerres de l'Empire aux archives historiques de la Guerre*. Henri Charles-Lavauzelle, editor militar.
- Massons, J.M. (1987). Cirujanos de los regimientos suizos al servicio de España. *Gimbernat*, 8, 161-191.
- Mendoza, C. (1881). *El Grito de Independencia*. 2 volums. Editorial Ramon Molinas.
- Moliner, A. (1984). Movimientos populares en Cataluña en la Guerra del Francés. Dins *Les espagnols et Napoléon. Actes du Colloque International d'Aix-en-Provence* 13, 14, 15 octobre 1983 (pp. 287-316). *Études Hispaniques*, 7.
- Moliner, A. (2003). Popular resistance in Catalonia: somatenes and migueletes in the french war. *Revista HMiC: història moderna i contemporània*, 1, 35-56.
- Moliner, A. (2005) La imagen de los soldados italianos en Cataluña en la guerra del francés. *Revista HMiC: història moderna i contemporània*, 3, 225-248.
- Moliner, A. (2007). El juntismo en la primera mitad del siglo XIX como instrumento de socialización política. Dins C. Demange, P. Géal, S. Michonneau i M. Salgues (coord.) *Sombras de mayo. Mitos y memorias de la Guerra de la Independencia en España (1808-1908)*. Casa de Velázquez, 99.
- Montañà, D. (1988). L'epidèmia de febres pútrides i verola de l'any 1809 a Sant Feliu de Codines. *Gimbernat*, 10, 245-254.
- Napier, W.F.P. (1828-40). *History of the War in the Peninsula and in the South of France. From the year 1807 to the year 1814*. 6 volums. John Murray.
- Oman, C. (1902-1930). *A History of the Peninsular War. September 1809 to December 1810, Ocaña, Cádiz, Bussaco, Torres Vedras*. Volume III. Greenhill Books. (edició de 2006).
- Palasne de Champeux, A.J.P. (1804). *État Militaire de la République française, an 12*. Leblanc.
- Palasne de Champeux, A.J.P. (1805). *État militaire de l'Empire Français*. Leblanc.
- Pella, J. (1912). Unes Memòries de la Guerra de la Independència (Acabament). *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, 6(48), 479-501.
- Pérez, F. (1997). *Obres completes de Vicenç Plantada* 1. Cròniques i articles en La Renaixença.

- Centre d'Estudis Molletans, col·lecció Vicenç Plantada, 1.
- Pérez, F. (1998). *Obres completes de Vicenç Plantada 2. Monografies i altres escrits*. Centre d'Estudis Molletans, col·lecció Vicenç Plantada, 2.
- Pérez, X. (2002). La Santa Eulàlia de Can Matons. *Campsentelles*, 6, 21-28.
- Pérez, X. (2005). Històries de llops, bandolers, bruixes i altres fets. *Campsentelles*, 8, 9-21.
- Pérez, X. (2014). Plànol del Baix Vallès, 1726. *Notes*, 29, 53-58.
- Planas, J. i Grajal, A. (2002, 2a ed.). *Officiers de Napoléon Tués ou blessés pendant la guerre d'Espagne (1808-1814)*, tome I. Foro para el Estudio de la Historia Militar de España, 1.
- Príncipe, M. A. (1847). *Guerra de la Independencia. Narración histórica de los acontecimientos de aquella época*. 3 volums. Imp. del Siglo a cargo de Ivo Biosc.
- Pujol, J. (2022). L'assistència sanitària a Catalunya durant la Guerra del Francès (1808-1814). *Gimbernat*, 76, 67-92.
- Ramisa, M. (2016). La crisis patriota de 1811 i el radicalisme. *Butlletí de la Societat catalana d'Estudis Històrics*, 28, 313-345.
- Rieu-Millan, M.L., & Porta, A.M. (1982). Une lettre inédite de Fray Servando de Mier (1810). *Cahiers du Monde hispanique et luso-brésilien*, 39, 65-73.
- Rivas, J.E. (2007, 3a ed.). *Historia de la Infantería de Marina Española II. Gobierno de España*, Ministerio de Defensa.
- Rodríguez Solís, E. (1895, 2a ed.). *Los guerrilleros de 1808. Historia popular de la Guerra de la Independencia*. La Enciclopedia Democrática.
- Romeo, M.C. (2015). Españolas en la guerra de 1808: heroínas recordadas. Dins M. Yusta i I. Peiró *Heterodoxas, guerrilleras y ciudadanas: Resistencias femeninas en la España moderna y contemporánea* (p. 63). Diputación Provincial de Zaragoza.
- Saint-Cyr, L.G. (1821). *Journal des opérations de L'armée de Catalogne en 1808 et 1809 sous le commandement du Général Gouvion Saint-Cyr. Anselin et Pochard (Successeurs de Magimel)*. Libraires pour l'Art militaire.
- Scotti Douglas, V. (cur.) (2009). *Dal Molise alla Catalogna. Gabriele Pepe e le sue esperienze nella guerra del Francès. Testi inediti e lettere*. Ediz. AGR.
- Solà-Morales, J.M. (1981). El Regiment Suís de Zay a Olot el 1809. *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 4, 303-331.
- Soler, R. i Valls, F. (2004). Les memòries del dissortat Josep Bonastre de Santa Magdalena, pagès de Masquefa (1787-1815). *Miscel·lània Aqualatensia*, 11, 99-128.
- Stampa, L. (2006). Los tópicos en la historiografía sobre la Guerra de la Independencia. *Huarte de San Juan, Geografía e Historia*, 13, 243-261.
- Tratado de táctica para la infantería que contiene la instrucción de reclutas, compañías y batallones* (1809). Editor Montero y Fray.
- Vaughan, Ch. R., Ric, P. M., & Senén de Contreras, J. (1823). *Mémoires sur les campagnes de Catalogne du Corps d'Armée des Pyrénées-Orientales, commandé par le general Duhesme en 1808*. Anselin et Pochard.
- Vilaginés, J. (1995). Gaietà Ventalló, sobre la llegenda, sobre la història. *Notes*, 9, 53-73.
- Vilaginés, J. (1996). La batalla de Mollet a la Guerra del Francès. *Notes*, 10, 37-56.

Altres fonts documentals

Arxius i repositoris digitals:

Archivo General Militar de Segovia (AGMS), Arxiu de Revistes Catalanes Antigues (ARCA), Arxiu Històric de Mollet del Vallès (AHMVA), Biblioteca Virtual de Defensa (BVD), Biblioteca Virtual de la Comunidad de Madrid (BVCdM), Cartoteca Digital de

Catalunya (CDG), Hathi Trust Digital Library (HTDL), Memoire des Hommes (MdH), Memòria Digital de Catalunya (MDdC), Portal de Archivos Españoles (PARES), Repositorio Digital del Banco de España (RDBdE).

Hemeroteca: Diario de Barcelona (Barcelona, 1792-2009), Diario

de Cervera (Cervera, 1808-1810), *Diario de Mallorca* (Palma, 1808-1814), *Diario de Palma*⁷⁷ (Palma, 1811-1868), *El Español* (Londres, 1810-1814), *Gazeta de la Regencia de España y las Indias* (Cadis, 1810-1811), *Gazeta de Valencia* (València

i Alacant, 1808-1815), *Gazeta del Gobierno de México*⁷⁸ (Ciutat de Mèxic, 1722-1835), *Gazeta Extraordinaria del Principado de Catalunya* (Tarragona, 1808-1813), *Semanario político de Mallorca*⁷⁹ (Palma, 1809-1810).

⁷⁷ Diferents capçaleres al llarg del temps.

⁷⁸ Diferents capçaleres al llarg del temps.

⁷⁹ Alguns exemplars es publiquen sota la capçalera d'El Extraordinario, político mallorquín.

Annex 1. Periòdics que van donar notícia del combat

- 1810, 22 de gener. *Gazeta extraordinaria del Principado de Cataluña* (p. 1). Comunicat oficial del General O'Donnell.
- 1810, 23 de gener. *Gazeta extraordinaria del Principado de Cataluña* (p. 1). Comunicat oficial del brigadier Campoverde.
- 1810, 23 de gener. *Diario de Barcelona* (pp. 91-92). Comunicat oficial francès sense signatura.
- 1810, 23 de gener. *Diario de Cervera* (p. 5). Comunicat oficial del brigadier Campoverde.
- 1810, 24 de gener. *Diario de Cervera* (p. 5). Ampliació del comunicat oficial del brigadier Campoverde.
- 1810, 30 de gener. *Gazeta de Valencia*. Comunicat oficial del brigadier Campoverde.
- 1810, 8 de febrer. *El Extraordinario Político Mallorquín* (p. 182). Comunicat oficial del brigadier Campoverde.
- 1810, 15 de febrer. *Semanario Político de Mallorca* (p. 191). Arribada de presoners a Tarragona el 27 de gener. Coronel Guèry.
- 1810, 3 de març. *Diario de Mallorca* (p. 252). Tàctica d'O'donnell a Mollet.
- 1810, 17 d'abril. *Gazeta de la Regencia de España y las Indias* (pp. 110-111). Comunicat d'Henestroza al Ministre de la Guerra sobre l'acció de Mollet.
- 1810, 30 d'abril. *El Español* (p. 79). Notícia sobre la destrucció de la divisió francesa a Santa Perpètua i Mollet: 510 presoners, 16 oficials i 2 canons.
- 1810, 10 de juliol. *Gazeta del Gobierno de México* (p. 562). Comentaris sobre la ineptitud de Duhesme i Augereau a Santa Perpètua i Mollet.
- 1811, 22 de març. *Semanario Político de Mallorca* (p. 249). Discurs polític – anònim – on s'esmenta, entre altres combats, el de Santa Perpètua i Mollet.
- 1812, 11 de març. *Diario de Palma* (p. 74). Proclama del President de la Junta de la Regència, Joaquim Mosquera i Figueroa, on s'equipara el combat de Santa Perpètua i Mollet amb el del Bruc.

A partir de 1887 el combat de Santa Perpètua i Mollet apareixerà regularment com a efemèride del mes de gener en les diferents edicions de la publicació castrense *El Año Militar Español, colección de episodios, hechos y glorias de la historia militar de España, dedicada a los alumnos de las Academias Militares*, editada per Estanislau Guiu i Martí.

Annex 2. Glossari

Ajudant major. Oficial, generalment capità, adjunt al cap de batalló o comandant, responsable de l'administració de la unitat, i d'altres afers interns com la disciplina i la formació dels suboficials.

Batalló. Agrupació de quatre a sis companyies sota un cap de batalló o comandant. A diferència de l'exèrcit borbònic, on totes les companyies del batalló eren d'infanteria de línia, els regiments napoleònics organitzaven els seus batallons en dues companyies d'infanteria de línia, una companyia de granaders i una companyia de *Voltigeurs*, és a dir, infanteria lleugera desplegada en guerrilla. Aquest esquema dotava els batallons de

major mobilitat, flexibilitat i capacitat ofensiva en combat. Amb el temps, les unitats espanyoles acabarien per adoptar aquesta novetat tàctica per a les seves unitats.

Brigadier. Oficial major que dirigeix un conjunt de dos o més regiments que formaven una divisió. Acostumava a ser un coronel degà o un coronel particularment distingit. Equival a l'actual general de brigada.

Cavalleria de línia. Unitats de cavalleria pesant, armats amb llances i sabres, destinades al xoc físic directe contra altres unitats de cavalleria, infanteria de línia i artilleria, aprofitant la seva velocitat i corpulència de les muntures. Les unitats d'hússars i cuirassers pertanyen a aquesta categoria.

Cavalleria lleugera. Unitats de cavalleria destinades a l'atac de flanqueig, explotació de febleses de les línies enemigues i persecució, patrulles, reconeixement i escorta de combois. Ulans, dragons, carabiners i gendarmes pertanyen a aquesta categoria.

Companyia. Unitat militar bàsica conformada per cent soldats d'infanteria, sota el comandament d'un capità. La companyia es pot subdividir en seccions, amb un tinent o subtingent al capdavant.

Dragons. Inicialment, eren unitats d'infanteria lleugera que es desplaçaven a cavall. Posteriorment, aprofitarien aquesta situació per actuar com a cavalleria lleugera, amb combat indistintament a peu o a cavall. Cap el 1808, la majoria d'unitats de dragons actuaven únicament com a cavalleria lleugera.

106 **Esquadró.** Unitat de cavalleria equivalent a una companyia d'infanteria.

Infanteria de línia. Tipus d'infanteria pesant, armada amb fusells, i fortament entrenada en diversos tipus de maniobres d'ordre tancat.

Infanteria lleugera. Infanteria entrenada per combatre en ordre obert, utilitzada com a avançada, protecció fixa o guarnició, flanqueig, escorta i guerrilla. Les unitats de miquelets s'organitzaven com a infanteria lleugera.

Mariscal. Comandant en cap d'un cos d'exèrcit, unitat formada per una agrupació de brigades o divisions.

Miquelet. Unitat de voluntaris escassament formats, que operaven primer com a unitats territorials de milicians. Amb el temps acabarien per integrar-se dins l'exèrcit regular. Aquestes tropes es nodrien de classes populars urbanes i els seus comandaments podien ser civils –majoritàriament burgesos– o militars destinats a aquestes.

Regiment. Unitat militar formada per dos a quatre batallons d'infanteria, sota el comandament d'un coronel. Agrupa una força nominal de mil quatre-cents a dos mil soldats. En el decurs de la guerra, sense poder cobrir les baixes, podien quedar molt reduïts.

Sargent major. Antigament, oficial immediatament superior al cap de batalló i immediatament inferior al coronel. Equival a un tinent coronel actual.

Sometent. Institució tradicional de la milícia catalana, amb atribucions militars i policials. Durant la Guerra del Francès van actuar com a milícia territorial, però també com a agents d'intel·ligència, sabotejadors i guies territorials per a miquelets i exèrcit.